

90 Ft

Végzettségemet tekintve kohómérnök vagyok. Ilyen minőségben voltam technológus, metallográfus, kutató, foglalkoztam szakirodalommal és tudományos-műszaki tájékoztatással.

Mindéz persze nagyon messze van a szépirodalomtól. De amatőrként középiskolái korom óta írogatok. Igaz, hogy érettségi óta már csak a fiókomban írtam. Egészen két évvel ezelőtig, amikor az *Estendő* közölte egy munkámat. Azóta megjelent néhány kisebb prózai írásom és egy nagyobb elbeszélésem is.

Az eltelt évek alatt sok embert, sok történetet ismertem meg. Ezek közül válogatok. Igyekezem hitelesen írni és az óhatatlanul felbukkanó nosztalgiait kerülni.

Keménykedem abban, hogy ez többé-kevésbé sikerül, és hogy a leírtak mások érdeklődésére is számot tarthatnak.

M. Szántó Judit

M. SZÁNTÓ JUDIT

Emlékszel, Karesz?

ELBESZÉLÉSEK

Z-füzetek/79

M. SZÁNTÓ JUDIT

Emlékszel, Karesz?

ELBESZÉLÉSEK

BUDAPEST

Z-füzetek/79

**Sorozatszerkesztő
SIMOR ANDRÁS**

**Fedélterv és tipográfia
JORDÁN GUSZTÁV**

© M. Szántó Judit

Végzettségemet tekintve kohómérnök vagyok. Ilyen minőségemben voltam technológus, metallográfus, kutató, foglalkoztam szakirodalommal és tudományos-műszaki tájékoztatással.

Mindez persze nagyon messze van a szépirodalomtól. De amatőrként középiskolás korom óta írogatok. Igaz, hogy érettségi óta már csak a fiókomnak írtam. Egészen két évvel ezelőttig, amikor az Ezredvég közölte egy munkámat. Azóta megjelent néhány kisebb prózai írásom és egy nagyobb elbeszélésem is.

Az eltelt évek alatt sok embert, sok történetet ismertem meg. Ezek közül válogatok. Igyekszem hitelesen írni és az óhatatlanul felbukkanó nosztalgiát kerülni.

Reménykedem abban, hogy ez többé-kevésbé sikerül, és hogy a leírtak mások érdeklődésére is számot tarthatnak.

M. Szántó Judit

Letölthető:

[[PDF formátumban](#)] [[EPUB formátumban](#)]

Megkésett ajánlás Jánosomnak

Gyötrelmes november

– Mamuska, mit csinál a katona, ha nincs háború? – fordul felém hároméves unokám, Gergő.

Már ágyban van, és én a *János vitézt* mesélem, ki tudja, hányadszor.

– Látod, ezen még nem gondolkodtam. Talán megtanulják kezelni a fegyvereket, vezetni a harckocsikat. Meg gyakorlatoznak.

– Az mit jelent?

– Háborút játszanak. De nem lönek igazában. Tudod, olyan ez, mint amikor a gyerekek verekednek. Nem haragszanak egymásra, csak játszanak.

– De ha békében is verekedhetnek, akkor miért kell a háború?

– Hát szerintem se volna rá szükség.

– Te voltál már háborúban?

– Voltam.

– És féltél?

– Igen, félttem.

– Ha megnövök, katona leszek. És ha megveszed nekem a patronos pisztolyt, akkor háborúban sem kell félned, én majd megvédelek.

– Az bizony nagyon jó lesz.

Ott tartottunk, hogy Kukorica Jancsi a törökök ellen indul a franciák védelmében. De még mielőtt megmentené a francia királylányt, Gergő már egyenletesen szuszog. Betakarom, még egy puszit nyomok a fejbúbjára, eloltom a villanyt és átmegyek a másik szobába. Felkucorodom a kanapéra. Kezembe veszem az asztról a könyvet. De rögtön vissza is teszem, anélkül hogy kinyitnám a könyvjelzőnél. A háború említése lassan halványuló emlékeket ébreszt fel bennem.

Csúnya, esős, szeles volt az ősz 1944-ben. November elején jártunk. Akkor is ilyen sötét volt már, amikor nyilasok jöttek be a kapun azzal, hogy most azonnal el kell hagyni ezt a házat, a szomszéd utcában levő néhány csillagos házba költöztetnek egy éjszakára. Felesleges bármit is magunkkal vinni, másnap jöhetünk vissza. Légócsomagot és hálóneműt vegyünk magunkhoz.

Az udvarra érkezőket négyfelé osztották. Minket elszakítottak az anyósomtól és a két sógornőtől, akikkel együtt laktunk. Mindegyik csoportot a szomszéd utca más-más zsidó házába terelték. Én a két gyerekkel egy idős házaspár lakásába kerültem. Ők már lefeküdtek, az asszony hálóingben, pongyolában sietett ajtót nyitni a nyilasok zörgetésére. Kísérőnk közölte velem, hogy ma itt alszunk. Ezzel ment tovább. Másokkal, más lakásokba.

Az idős asszony bement a konyhába, leroskadt egy székre, és kezébe temetve arcát, zokogott. Közben megjelent a férj is hálóköntösben, hálósapkával. Négyen vigasztaltuk a feleségét. A házigazda mentegetőzött:

– Szegény Rózám már nem bírja az izgalmakat. A fiúnk munkaszolgálatos, a lányunk Pápara ment férjhez. Egyikről sem tudunk semmit.

– Nem maguk miatt sír, higgyék el!

Tudtuk. De azért tanácstalanul álltunk a konyhában. Csomagjainkat a kőre tettük magunk mellé.

A férfi újabb mentegetőzések közepette a cselédszobába vitt minket: – Sajnos, csak ezt tudjuk adni. A szobából ugyan nyílik egy hall, de ott csak zavarnánk egymást.

– Semmi baj, megleszünk itt. Azt mondták, hogy holnap hazamehetünk.

– Nem mondták, hogy miért kellett kiköltözni?

– Nem. És senki nem merte megkérdezni.

A szobában egy sezlon volt. Kaptunk három matracot és takarókat. Megágyhuzatot. A matracokat a földre tettük. A fejünk alá díszpárnák kerültek. Más nem volt. A matracokra Tominak ágyasztunk. A sezlonon megleszünk Márti lányommal.

Háziasszonyunk már megnyugodott kissé. Bejött és felajánlotta, hogy valami szerény ennivalót ad, ha éhesek vagyunk. Nekik is csak az van.

– Köszönjük, vacsoráztunk.

Így csak nyugodt éjszakát kívántunk egymásnak, azután magunkra maradtunk. Vajon miért kellett nekünk ilyen gyorsan elköltöznünk? Egyetlen éjszakára? A rejtélyt nem tudtam megfejteni, de végül is megnyugtató az, hogy együtt vagyok a gyerekeimmel. Mióta a németek bejöttek, kotlósként igyekeztem magam mellett tartani őket. Még inkább azóta, hogy augusztusban megérkezett az internálótáborból férjem halálhíre. Kisvártatva győzött a fáradtság, rám tört a mély, álom nélküli alvás.

Hajnalban kolompolásra ébredtünk. Aki a háborút budapesti bérházban élte át, az tudja, hogy az udvaron felakasztott sándarabot akkor ütögette a házfelügyelő vagy a házparancsnok egy másik vasdarabbal, amikor az óvóhelyre kellett szaladni a bombázások elől, no meg akkor, ha valamiért gyülekezni kellett az udvaron. Mi nem

tudtuk soha, hogy légiveszély van-e, vagy más. A rádió ugyan bemondta, ha idegen repülőgépek érkeztek a légtérbe, sőt az irányukat is, de a zsidóknak nem volt rádiójuk, be kellett szolgáltatniuk.

Mindenesetre keltettem az enyéimet. Magunkra kapkodtuk a ruháinkat, és kimentünk a folyosóra. Nyilas karszalagos katonák voltak a házban, és mindenkit lerendeltek az udvarra.

– Álljanak külön a tizenhat és ötven közötti nők, meg a tizenhat és hatvan év közötti férfiak.

– Én is álljak oda? – kérdezte egy félkarú férfi. – Nyomorék vagyok.

– Azt mondtam, odaáll!

Tomi csak tizenöt éves, de Márta a nyáron múlt tizenhat, én meg még közel sem vagyok ötven. Mi tehát a másik csoportba állunk. A félkarú is odajön.

Ő az egyetlen férfi közöttünk, hiszen az egészségesek már rég bevonultak munkaszolgálatra.

Megkezdődik az igazoltatás. Ketten az egyik, ketten a másik csoport iratait ellenőrzik. Tomi hamar sorra kerül, igazolását elfogadják. Közben figyelem a mi csoportunkat is. Akinek valamilyen – többnyire svájci vagy svéd – menlevele van, azt elengedik. Én következem. Bemutatom a svájci *Schutzpass*-t. Engem is átküldenék a másik oldalra. Tomi mellé állok és várom Mártit, aki utánam következik. Amikor felmutatja a menlevelét, az őt igazoltató katona rákiált:

– Hogy képzelik, hogy ennyi embert elengedünk? Maga marad! – és széttépi az iratot.

Ezután már nem fogadják el mástól sem, mindet darabokra szakítják. A keramitkockás udvar vizes az éjszakai esőtől. A papírfecnik pillanatok alatt ronggyá áznak.

Amikor végeznek, az egyik katona Mártáék csoportjához fordul: – Maguk felmehetnek a lakásba. Magukhoz vehetnek egy hátizsákot, egy pokrócot és egy nap hideg ételmelet. Tíz perc múlva itt vannak megint! Egy-egy katona magukkal megy minden emeletre. Ő figyel, hogy ki melyik lakásba megy be, és kijön-e. Aki pedig elfelejtene lejönni, hát az nagyon megbánja. Indulás! A másik csoport addig az udvaron marad!

Olyan hirtelen történt az egész, hogy néhány pillanatig tartott, amíg felocsúdtam. Uramisten, mi lesz most? Különválasztanak minket. És én most mit tegyek? Melyik gyerekem van nagyobb veszélyben? Maradjak a fiammal, vagy szökjem át a lányomhoz? Döntenem kell, nem várhatok. Úgy érzem, Márta van most nagyobb bajban. Megszorítom Tomi kezét. Szemünk összevillan. Tomi megérti a szándékomat. Visszaszorítja a kezem. Észrevétlenül átmegyek, és Márta mellé állok. Simogatással jelzem, hogy „veled vagyok”.

A lépcső felé indulóban mindketten Tomira nézünk. Búcsúzunk. Meddig? Látjuk-e még egymást? Érzem, hogy ettől kezdve minden percben Tomiért fogok aggódni. Ha valami baj történik, soha nem bocsátom meg magamnak ezt a döntést. Iszonyatos, gyötrelmes ez a válaszut.

Most már megértettem, hogy miért költöztettek ki minket tegnap: ha jobban összezsúfolnak, akkor kevesebb házból kell összeszedni az embereket.

A lakásban magunkhoz vesszük a hátizsákunkat. Bizony, ezek a zsákok csak pár órás légóra vannak összekészítve. Sem váltás fehérnemű, sem meleg holmi, sem étel, sem pokróc nincs velünk. Fogjuk és visszük. Az udvarban menetoszlopba állítanak bennünket, és útnak indítanak. Még egy pillantás Tomira. Ő is kísér a

szemével, amíg csak lát. A csoportban hatan vagyunk, akiket a mi házunkból tegnap ideköltöztettek. Megpróbálunk együtt maradni.

Elindulunk a Szent István körút felé.

Kora reggel van. Az utcán még alig látni egy-két embert. Nem néznek ránk, sietve húznak el mellettünk. Megered az eső. Nagy, súlyos cseppek koppannak az aszfalton. Gyalogolunk az egyre sűrűsödő esőben. A Margit hídon megyünk át Budára. Az utcán a járókelők fázósan húzzák össze magukat. Mi is fázunk.

Az óbudai téglagyárba visznek. Na, talán fedél kerül a fejünk fölé! De nem. A sáros udvarra terelnek bennünket. Több helyről hoztak ide embereket, több ezren lehetünk. Állunk külön csoportokba sorolva és ázunk. Időnként nyilas karszalagos katonák sietnek minden irányba. Velünk a kutya se törődik. Egy idős férfi ül az egyik épület csatornája alatt a sárban. Nyakába ömlik a víz. Ki ültette oda, és miért? Nem tudni. Egyszerre csak eldől és úgy marad. Katona megy el mellette, puskatussal rávág. A férfi összerándul, azután ismét mozdulatlaná válik. Nem messze tőlünk, a csoportok között hagyott út szélén egy nő fekszik a földön. Körülötte vértócsa. Mi lehet vele? Él? Meghalt?

Fázunk és éhesek vagyunk. Arra várunk, hogy kapjunk valamit enni és fedett helyen legyünk, leülhessünk. De csak 5 óra körül állítanak sorba ételért. Nekünk nincs se csajkánk, se kanalunk. Körülöttünk egymást kérdezzetik, ki mit tud adni. Pár perc múlva kapunk egy alumíniumlábst, egy üres konzervdobozt meg egy kanalat. Mártival megosztozunk rajta.

Valami lötyty levest adnak, néhány szál hagyma úszik benne. Nagyon rossz, de meleg, és az éhségünket is csillapítja. Elmosni nem lehet az edényt, nem engedik.

Egy hodályban helyeznek el éjszakára. A téglaporos padlóra dőlünk le fáradtan. Kapunk valakitől egy pokrócot is, Mártival alábjunk. Rövidesen meleg pára vesz körül minket a takaró alatt.

Tomikám, kisfiam, vigyázz magadra! – mormolom magamban. A kimerültségtől egykettőre elalszunk.

Reggel egy vízcsap előtt legalább százan állunk sorba, hogy kezet és arcot mossunk. Kabátban nagyobb mértékű tisztálkodás nemigen képzelhető el. Egy katona sürgeti a csaphoz kerülőket. Mi körülbelül középen állunk, de már nem jutunk a vízhez, mert a reggeliért kell menni. A tegnapi levesből kapunk, meg egy szelet kenyert.

Borús az idő, de legalább most nem esik. A ruhánk nagyjából megszáradt, a kabátunk megkeményedett a beletapadt téglaportól. Igazán nem nyújthatunk valami üdítő látványt. Megint az udvaron állodogálunk. Néhányan odamennek a katonához, mondanak valamit. Aztán vagy máshová küldik őket, vagy visszazavarják. Egy várandós nő is van köztük, azt kísérettel elviszik. Hatunk közül Aliz a negyedik hónapban van. Arról beszélünk, hogy neki is jelentkeznie kellene. A másik sorból egy asszony figyelmeztet: – Isten őrizz! Látták tegnap azt a fiatalasszonyt az udvaron véresen? Gumibottal „segítettek” szegénynek elvetélni.

Aliz tehát nem megy oda, sőt, körülálljuk, hogy ne vegyék észre a terhességét.

Mozgolódás támad. Két férfi érkezik a csoportok között szabadon hagyott területre a parancsnokkal.

Egyikük szócsövet kap: – A svájci követségről jöttünk. Akinek svájci menlevele van, vagy nálunk van már a kérelme, csak még nem kapta meg, az álljon ki a sorból. Az is lépjen ki, akinek eltépték a papírját.

Megragadom Márti kezét, és vonszolom magammal a kis tér felé. Több helyen

támad mozgolódás. A többiek utat engednek, de a csoportok élén szuronyukat felénk szegező katonákkal találjuk szembe magunkat. Nem engednek tovább. A remény lehervad az arcunkról. Igyekszünk vissza a helyünkre.

A parancsnok veszi át a szót: – Uraim, nem kell minden ellenséges propagandának bedőlni. Senkinek a menlevelét nem téptük el, az Önök védelmét élvezők közül senkit nem hoztunk ide. Láthatják Önök is.

Rövidesen három új férfi jelenik meg. Ők a svéd követséget képviselik. Kísértetiesen ismétlődik a nemrég lezajlott jelenet. Ők is egyedül távoznak.

– Sorakozó és indulás, mielőtt más illetéktelen mentőosztag is érkezik! – dörgi a parancsnok.

Még nincs 9 óra, amikor elindulunk. A város határától csendőrök veszik át a kíséretünket. Mi nem kapunk enni, de kísérőink szerencsére esznek, és addig mi pihenhetünk.

Már sötétben érkezünk Pilisvörösvárra. Itt is egy udvaron állva kell bevárnunk, míg a teljes aznapi turnus megérkezik. Utána levest kapunk. Ma hagyma helyett szalmatöredékek úszkálnak a lében. Azután több padláson helyeznek el bennünket. Szalma is van fenn. Elcsigázottan vackoljuk be magunkat.

Milyen közelinek tűnt ma reggel néhány percig, hogy hazamehetünk, hogy megint együtt lehetünk hárman. Márti megérzi, mire gondolok. Közelebb bújik hozzám. Egymást átölelve alszunk el.

Éjszaka sikoltozásra, kiabálásra ébredünk. Az egyik padlás kigyulladt. A keskeny padlásfeljárón egymást taposva menekülnek az emberek. Hamar kerítenek még két létrát, és a padlásablakokhoz állítják. Locsolótömlőt is hoznak. A tűz bekap a szalmába, a lángok bevilágítják az éjszakát. Az oda szállásoltakat elosztják a többi padlásra. Hozzánk is kerülnek. Összebb húzódunk, hogy elférjenek. Ők se tudják, mi a tűz oka, s hogy megsebesült-e valaki. Egyesek a nagy sietségben hátizsájukat, takarójukat is otthagyták. Még egy ideig hallani a recsegést, ropogást, a tűz hamar lohad, aztán csend lesz, csak füstszag terjeng a levegőben. Némi suttogás után csend borul a mi padlásunkra is.

Szombat reggel van. Mosdani nem lehet, a csajkákat pedig még egyszer sem tudtuk elmosni. A piszkos edénybe merik a levest. Jólesik. Meleg is, meg néhány csipetke is van benne. És ma is kapunk kenyeret.

Lassan megszokjuk, és már nem érezzük megalázónak, hogy mindegyikünket csendőr kísér a dolgára, az udvar egyik sarkába. Mert árnyékszék, az nincs. Csak a szabad udvar áll rendelkezésünkre. Aztán a csendőr ott áll mellettünk végig. Szuronnal. És mert mi sokan vagyunk, de csendőr kevés, sorba kell állnunk. Az ember nem érti, hogy miért ragaszkodnak a kísérethez a zárt udvaron. Mitől félnek? Mi ellen védekeznek ezzel? Vagy ha csupán megalázás a céljuk, nem érzik a csendőrré nézve is annak?

Aztán megint sorakozó, és indul a menet. Aki nem került sorra az udvaron, az most könyöröghet az egyik őrnek, hogy az útszéli bozótosba mehessen.

Dél előtt feltámad a nyugati szél. Délben megered az eső, a szél az arcunkba vágja a cseppeket. Útközben többen eldobálják a nélkülözhető holmit, hogy ne kelljen annyit cipelni. Tartalék takarók, cipők, bakancsok hevernek szanaszét az úton. Keresünk magunknak még egy pokrócot, nekem pedig egy pár cipőt, mert ami rajtam van, abban nem tudok gyalogolni.

Már besötétedett, amikor a következő táborhelyünkre, Dorogra érkezünk. A futballpályára terelnek bennünket. Megkapjuk a levest, aztán lefekhetünk. A puszta

földre.

Most Márti hozza szóba: mi lehet otthon? Mindketten Tomira gondolunk.

Reggelre mindenünk nyirkos. Egész éjjel esett. Hajnalban már csak szemerkélt. A leves üres és hideg. A szelet kenyeret eltesszük, mert az elmúlt napokban nagyon hiányzott egy kis ennivaló az úton. Így hát korgó gyomorral, nedves ruhában, kabátban indulunk útnak a bányásztelepülésről, a szokásosnál jóval később. Addigra az eső eláll. Vasárnap van.

A kocsit bal oldalán haladunk négyes sorokban. Ma is három kísérőnk van. Egy a sor elején, egy a közepén, egy pedig a végén halad, a sortól jobb kézre. Mint eddig is, a középső ingázik. Hol meggyorsítja a lépteit, hol lassít, hogy szemmel tarthassa az egész csapatot.

A járdán feketeruhás, nagykendős asszonyok jönnek velünk szembe, egyesével. Kezükből imakönyv. A templomba tartanak. Keskeny árok választ el minket tőlük, amelyet sűrűn szakít meg betoncsőből álló, földdel borított átjáró.

Én a járda felőli részen megyek. Egyszer csak szétnyílik egy kendő, újságpapírba tekert kis csomag villan elő. A gazdája lassít, hogy az átjárónál érijünk egy vonalba. Fél lábával balra lép, átnyújtja a csomagot, és már megy is tovább. Márti észreveszi. Gyorsan nyitja az előtte menetelő hátizsákját, abba ejtem gyorsan az adományt, nehogy a katona észrevegye. Most egy újabb csomagot nyom a kezembe egy másik asszony, azt súgva: „A betegeknek!” Ezt is a másik után dobom. És most már figyelek. Látom, hogy itt is, ott is találkoznak egy pillanatra a kezek, s közben gazdát cserélnek a kicsi és még kisebb csomagocskák. Csak a szemünkkel tudjuk megköszönni. Viszonozzák a pillantásunkat.

Az örünk meglát egy ilyen manővert. A csomag már a társunk kezében van, de elrejteni nincs ideje. A mi katonánk eléáll, ököllel odacsap. A kincset markoló kéz kinyílik, tartalma a földre hull. Ahogy megyünk tovább, sáros péppé tapossuk. A kísérőnk nem elégszik meg ennyivel. Átlépi az árkot, a járdára állva néz körül. A másik bűnös, aki valamit adni mert nekünk, szerencsére már a többi asszony takarásában jár. Mi meg folytatjuk utunkat.

A következő állomásunk Süttő. Itt egy pajtában helyeznek el minket. Az esti leves után előszedjük a dugicsomagjainkat. Kalácsot, buktát, szalonnát, kenyeret, darabka húst rejtenek. Elosztjuk egymás között, és végre egyszer jóllakunk. De, azért nem eszünk meg mindent, hagyunk későbbre is.

Mások is mesélik, hogy egy-egy csomag átadásakor többen szóltak halkán oda: – A fiataloknak!... Az öregeknek!...

Tomi fiam, te mit eszel? Hol eszel?

A ruhánk ránk száradt, ránk keményedett. Nem törődünk vele. Jóllakva húzzuk magunkra a takarót.

Reggel kezet és arcot is tudunk mosni. Azután megint az udvaron állunk sorba a levesért meg a szelet komiszkenyérért. Aki végzett az evéssel, beáll a menetbe, várja az indulást. Ritkul körülöttünk a tömeg. Mellettünk egy nő kivesz a hátizsákjából egy pár bakancsot, a földre dobja.

– Nem kell? – csapok le rá.

– Nem bírom cipelni.

Próbáld fel, biztatom Mártit, akinek már teljesen tönkrement a cipője. Jónak látszik a bakancs, a lábán is hagyja. Azért a másikat a hátizsákjába rakja, hátha fáj majd a lába az újban.

Aliz eddig jól bírta az utat, ma azonban fáradt, nehezen mozog.

Így hát a holmiját ötünk között szétszjtjuk, és mi visszük helyette.

Nála alig marad valami.

Eső nincs, szél se fúj, amikor nekivágunk az útnak. A falu vége felé egy Márti korú lány jelenik meg egy vödör vízzel és bögrével.

– Nagyon szomjas vagyok – mondja Márta, megpillantva a vizet. – Biztosan a szokatlanul bő vacsorától.

A csendőr most haladt el mellettünk, a másik kettő messze van, az egyik a sor elején, a másik a végén. Márti odaszalad a vízhez, nyúl a bögréért.

– Öt pengő! – tartja a markát a lány.

Márti meghökken. De nagyon-nagyon szomjas. És van valami kevés pénz nálunk. Nekiáll, leveszi a hátizsákját, és annak a zsebéből kikotorja a pénzt. A csendőr közben visszanéz, meglátja Mártát a vödörnél. Visszajön, megáll mellette. Nem szól, nem tesz semmit. Márti megnyugodva adja át a pénzt. Megkapja a tele bögrét, emeli a szájához. Akkor a csendőr hirtelen kiüti a kezéből. A drága víz az alumíniumbögrével együtt a földre hull. Még a süttöi lány is megdermed. Márti lehajtott fejjel kullog vissza. A csendőr gálánsán felemeli a bögrét, visszaadja a tulajdonosának. Megcsipkedi a pirospozsgás arcot: – Na, indíts haza!

A többit nem látjuk. Túlhaladunk rajtuk, és nem fordulunk vissza. Magunk között sem beszélünk az esetről.

Estére Szönybe érünk. Egy bekerített területen álló, hatalmas szín lesz a hálóhelyünk. Nem lesz melegünk, az biztos, mert igencsak friss az idő! A színnek meg csak egy oldalról van fala, a másik három nyitott. Na, de legalább tető lesz a fejünk fölött, és az is valami. Vacsoraosztás előtt érkezünk. Addig leülünk a tető alá. Eszünk valamit a tartalékunkból. Aliz egy kicsit jobban van, de úgy határozunk öten, hogy – amennyire csak bírjuk – továbbra is tehermentesítjük őt.

Elérkezik a levesosztás. Jó meleg. Mielőtt visszamegyünk a színbe, Márti kirakja a hátizsákjából a régi cipőjét. Úgy látszik, tudja hordani az új bakancsot. Amióta két pokrócunk van, gyakran tesszük az egyiket a földre, és a másikkal takaródzunk. Most is így teszünk. Összebújunk, úgy melegítjük egymást.

De jó volna otthon lenni, a fiamat is magam mellett tudni!

Reggel megint későn érkezik a leves, addig kényelmesen megmoshatjuk a kezünket, arcunkat. Szokatlanul világos van, mire megreggelizünk és menetoszlopba állunk. A drótkerítésen gyerekek báméskodnak befelé.

Mártikám szegény nem érzi jól magát. Bágyadt, szokatlanul csillog a szeme. Megfogom a homlokát, de nem érzem, hogy lázas lenne. Nehezen vánszorog. És még mennyit kell gyalogolni a következő állomásig? Istenem, még ez is! Éppen készülünk az ő csomagját is elosztani négyünk között, amikor szekér ér utol minket.

– Elvinnék egy darabon a lányomat? Nem érzi jól magát.

Egy fiatal és egy idősebb nő ül a szekéren. A fiatal a másokra néz kérdőn. Az meg szó nélkül int, hogy Márti szálljon fel. Amikor elhagynak, megrémülök: nem szakadunk-e el egymástól? A többiek vigasztalnak, hogy itt aztán nem kerülhetjük el egymást. Mégis nyugtalan vagyok egész úton.

A Duna mentén érünk be Gönyübe. A hajóállomás előtt áll Márti, és integet. Hátizsákja mellette a földön, őt meg egy csendőr vigyázza pár lépés távolságban. Jó, hogy várt, mert több hajóra osztanak el minket, és bizony előfordulhatott volna, hogy nem találkozunk. A hajón osztják az esti levest. Az éjszakát a hajófenéken töltjük. Barátságos hely. Sötét és nyirkos. Felettünk rozsdás vastraverzek, szüntelenül csöpög róluk a víz. Megesszük a maradék tartalékunkat. Utána a két takaró közé bújunk.

Hazagondolunk. Visszaköltözhetnek vajon az otthoniak a régi házba? Nincs egyedül Tomi? Van mellette felnőtt?

Az alsó takarónk átnedvesedik a vizes padlón. A fejünkre kövér vízcseppek hullanak. Úgy érezzük, hogy nem lehet így aludni. De a fáradtság mégis úrrá lesz rajtunk.

A reggeli leves ezúttal nem üres, főtt krumplihéj úszkál benne. A fogunk alatt ugyan recseg egy kis homok, mégis örülünk a laktató ételnek. A kenyeret majd az úton esszük meg. Elindulunk Győr felé.

Aliz már jól van, visszaveszi a csomagját.

Márti útközben elmeséli, hogy a szekéren az idősebb nő felajánlotta, szívesen elbújtatják. Ő azt válaszolta, hogy nincs egyedül. Sajnálom – mondta erre az asszony –, többet nem tudunk vállalni.

Elvitték a hajóállomásig. Attól a csendőrtől kérdezte meg, hogy ez lesz-e a táborhelyünk, akit mi is láttunk a megérkezésünkkel mellette. Tőle tudta meg azt is, hogy több hajón lesz a szállás. Kérte, hogy a hajók előtt várhasson minket. A csendőr minden kockázat nélkül megengedhette neki, hiszen sehova sem lehet innen szökni. Még házak sem voltak a közelben.

– De hát tulajdonképpen édesmindegy, hogy találkoznak-e vagy sem. Éjjel elsüllyesztjük a hajókat. A víz alá kerülnek mindegyikről.

Márti úgy döntött, hogy nem szól nekünk erről. És azt hitte, hogy egész éjszaka nem lesz képes behunyni a szemét. Nem így történt. El is aludt, nem is kerültünk a Duna mélyébe.

– Most már elmesélhetem. A csendőr biztosan jó heccnek találta, hogy rám ijeszthet – fejezte be. – Pedig, ha használnom az eszem, rájöhettek volna, hogy miattunk nem érdemes hajókat elsüllyeszteni. Ennél olcsóbb módszerek is vannak az elpusztításunkra.

A sors úgy hozta, hogy ez az útszakasz tele van élményekkel. Györhöz közeledünk, amikor katonák jönnek menetoszlopban velünk szembe. Egy főhadnagy vezeti őket, aki – amikor nem kell attól tartania, hogy kísérőink észreveszik – két kezével harapófogót formálva mutatja, hogy Pest körül bezárul (vagy bezárult) az ostromgyűrű. Örülünk a hírnek, bár nem tudjuk, hogy nekünk ez most mit jelent. Hogyan reagálnak majd erre a németek, meg a nyilasok? Fékevesztett pusztítással vagy fejetlen meneküléssel?

Győrben egy másik főhadnagy vár ránk a katonáival. Ők vesznek át minket eddigi kísérőinktől.

Ez a tiszt rögtön ránkdörög. – Hát most megnézhetik, hogy mit csináltak ebből az országból! Mert végigvisszük magukat a városon, és megmutatjuk, hogy néz ki Győr a tegnapi bombázás után! És megfizetünk maguknak a romokért, a halottakért!

Döbbenet hallgatunk. Végignézek az elcsigázott, elhanyagolt társaságon. A legyengült nőknél. Ugyan melyikük szökött el éjszaka a gönyői hajóról, hogy repülőgépre ülve kioldja a bombákat Győr felett, szembeszegülve a fél világot lerohanó náci Németország nyilas csatlósáival, hogy aztán dolga végeztével visszalopóddzék a hajófenékre, és folytassa keserves útját a határ felé. Mekkora elvakultság, milyen vad gyűlölet mondat ezzel az emberrel ilyen képtelenséget?

Végigvezetnek minket a városon, sorolva az éjjel elkövetett bűneinket. Mielőtt elhagytuk volna Győrt, még egyszer biztosít bennünket a főhadnagy a megfelelő retorzióról, majd lemarad tőlünk, katonáira bízva további kíséretünket.

Egy tanyán kötünk ki, nem messze a várostól. Tágas istállóban helyeznek el bennünket az esti leves elfogyasztása után. Valószínűleg nemrégén még gazdálkodtak a

tanyán. Az istállószag arról tanúskodik, hogy az állatok elhajtása óta nem telhetett el sok idő. Most csak mi vagyunk itt, tábori csendőrökkel.

Az istállószagot is meg lehet szokni. Egy idő után már nem is érezzük.

Ma álmomban együtt voltunk. Nem is hárman, hanem négyen. Szép álom volt.

Reggel katonák jönnek, ők kísérik tovább. A tábori csendőrök siettetnek, mosdani sem engednek. Gyorsan bekapjuk a levest. Kenyeret nem kapunk.

Szemerklél az eső. Lehet, hogy ma rövidebb utat kell megtennünk, a katonák mindenesetre nem sűrűnek, sőt: a ritka pihenők is hosszabbak.

Erdő mellett haladunk el, amikor egy parasztság ér velünk egy vonalba. Talicskát tol, benne kukoricacsutka. Én megyek a sor szélén, az erdő felőli oldalon.

Az asszony rám néz. Velem egykorú lehet. Halkan odaszól nekem: – Elbűjtatom, ha akarja.

– A lányommal vagyok – fogom meg Márti kezét.

Kis gondolkodás után azt mondja: – Jöjjenek utánam!

Megszorítom Márti kezét, és amikor az asszony befordul az erdőbe, én is követem. Mártit húzom magammal. Neki fogalma sincs, miről van szó. Nem beszélünk, némán megyünk. Mélyen benn a fák között három ház áll, meg valami gazdasági épület. Két ház üres, szemlátomást lakatlan. Néhány tyúk kapingál a házak között. Kakas nincs, de más állatot se látok. Az asszony bevezet a földes konyhába. Minden ragyog a tisztaságtól. A sparherdban felizzítja a hamvadó parazsat kukoricacsutkával. Egy fazék ételt tesz fel. Közben elmeséli, hogy a férje katona, tizenhárom éves fiával él itt.

– Hozzánk soha nem jár hivatalos ember, csendőr vagy katona, itt ellehetnek. Régen a magtár tele volt búzával, most csak egy kis szalma van benne. Na, meg mindenféle lom. Ott jól el lehet rejtőzni.

Közben meleg lett a leves. Tányérra tesz elénk, és kanalat. Mer a levesből, bőven. Jó sűrű, tele tésztával. Mohón látunk hozzá.

– Már nem tarthat soká – biztat minket. – Aztán meg is mosdhatnak – néz végig rajtunk. – A szobában, mert a fiam akármikor hazajöhet.

Látva farkasétvágyunkat, egy-egy karéj kenyeret is szel, meg egy-egy darab szalonnát is hozzá. Annak is nekilátunk. Még jócskán van a tányérban, amikor megérkezik a fiú. Izmos, jól fejlett gyerek.

– Aztán kik ezek? – kérdezi ránk. – Zsidók?

A viselkedésében, a hangsúlyában benne van, hogy most ő itt a gazda. A válaszból kitűnik, hogy ezt az asszony is így gondolja.

– Anti... csak pár napra.

A kanál megáll a kezünkben. Őket nézzük, és várjuk, hogy mi lesz.

– Szó se lehet róla! Egy percig se! Fogják a holmijukat és menjenek!

Mi már állunk.

– De Anti, igazán ellehetnének a magtárban.

– Anyám, ha még egyszer ilyet tesz, hát én feljelentem magát! Fel én!

– Nem kell – mondom. – Megyünk.

– Legalább egyék meg a levest.

Látom, hogy Márti szeme a tányérra tapad. Felveszem a hátizsákját, odanyújtom neki. Szótlanul felveszi. És is hátamra veszem az enyémet. – Köszönjük, nem.

– Elviszem magukat a köves útig, nehogy eltévedjenek – mondja Anti, és indul.

– Köszönünk mindent – mondom az asszonynak. – Isten áldja!

– Magukat is. Nem rossz fiú az Anti, csak telebeszéltek a fejét...

Megyünk Anti után. Hát ez nem tartott soká! Kierünk az erdőből.

– Nem akarok én senkit bántani, de nem keresem a bajt. Megtalál az anélkül is...
Na, Isten hírivei! – fordul vissza.

Az országút üres, a csoport már elvonult. Mást nem tehetünk, megyünk utánuk. Bármerre szöknénk, hamar elkapnának.

Így hát ketten bandukolunk önként a következő táborig.

Sötét este van, amikor Ásványrárón megtaláljuk a szálláshelyünket. Egy bekerített helyen két nagy, hosszú épület van, meg egy jobb állapotú kisebb ház. A kapu zárva. Seholy lélek.

Zörgetünk, kiabálunk. Végre egy katona bukkan elő.

– Hát maguk?

Az úton már megbeszéltek, mit mondunk.

– Rosszul lettem. A lányom az út szélére kísért, ott az erdőnél. Hánytam, aztán olyan gyengének éreztem magam, hogy ledőltem. El is aludtam egy kicsit. A lányom nem akart felkelteni. Azt hitte, hamarabb utolérjük a menetet.

– Na, majd elmondják a százados úrnak – visz minket a kisebb házhoz. Az ajtón már kilépett a tiszt.

– Százados úrnak jelentem...

– Majd ők. Hogy kerültek ide?

Megint elmondom. A százados hallgat egy darabig, majd bevisz bennünket a házba. A konyhában négy katona van. Karszalag egyikén se.

– Két forró levest nekik – rendelkezik a százados. Kis szünet után hozzáteszi: – Még két szelet kenyeret. Jó étvágyat! – fordul hozzánk.

– Köszönünk mindent. A jó szót külön – búcsúznak el a szobába távozó századostól.

A katonák félrehúzódnak az asztaltól. Az egyik két tányér párolgó levest hoz. Meg két vastag szelet kenyeret. Enni mindig bírtunk. Egy-egy hokedlire ülünk hátizsákostól és enni kezdünk. Hamar bekebelezzük a levest. A kenyeret eltesszük. Egy katona elveszi az üres tányérokat.

– Köszönjük az ételt.

– Egészségükre – válaszolnak ketten is.

Egyikük megmutatja, melyik épületbe menjünk.

– Jó éjszakát – köszönünk el, és már kintről halljuk többektől:

– Maguknak is!

Halkan osonnánk be, de az ajtó nyikorog. Szerencsére nem fekszik közvetlenül mögöttem senki. Biztosan azért, mert a réseken igencsak húz be a hideg. Nem megyünk beljebb, mert a sötétben nem látunk semmit, és nem akarunk senkire rálépni. Lefelé húzom Márti kezét. Érti, hogy mindjárt itt feküdjünk le. Letérdelve tapogatjuk ki, hogy mennyi hely van. Itt-ott pokrócot, arcot, haját, kezét, lábát ér a kezünk. Senki nem reklamál, az úton már hozzászoktunk az ilyesmihez. Szűkén, de elférünk. Mielőtt elalszom, megint Tomin jár az eszem.

Éjszaka valóban rám tör a rosszullét. Rohanok ki. Sokáig vagyok az udvaron, és ahogy bemegyek, indulhatok kifelé. Márti felébred, érzi, hogy valami nincs rendben.

Utánam oson.

Biztosan sokat ettem. Meg zsirosat. A gyomrom már elszokott tőle. Az éjszaka második felében állandóan szaladgálok. Márti meg velem. Még jó, hogy közvetlenül az ajtó mellett vagyunk. Cserepes a szám, és nagyon gyenge vagyok. Reggel nem tudok kimenni az udvarra. Márti hoz nekem egy levest. Jólesik, mert nagyon szomjasnak érzem magam. De még meg se ettem, máris rohannom kell.

Márti közben megtalálta Alízékat. Röviden elmeséli a történetet. Beszámol a rosszullétemről is.

Végig voltak az utunkon betegek. Őket mindig szekérre tették, úgy vitték a következő állomásra. Most is szólnak, hogy az egészségesek induljanak, a többiek várjanak. A kísérő csendőrök már megérkeztek. Márti int, hogy vigyázzak magamra. Várni fog este a tábor kapujánál. Megsimogat és megcsókol.

Engem hirtelen páni félelem fog el, hogy nem látom többé.

– Ne menj el! Jelents beteget te is!

– De anyu, nem vagyok beteg!

A százados lép be egy fiatal katonával:

– Hány beteg van? Kiket kell szállítani?

Rám esik a tekintete:

– Még mindig rosszul van?

– Igen – mondom, és közben a felém hajoló Mártit olyan erős kézszorítással rántom mellém, hogy feljajdul, miközben mellém rogy. – A lányomnak meg a vakbele fáj. Már többször volt fájdalma. Meg kéne operálni. – Közben örülök magamban, hogy ennyi erőm volt.

– Igen, igen. Szóval még egy ülőhely – diktálja a mellette álló katonának, rám mutatva – és egy fekvőhely – int Márti felé.

Úgy érzem, tudja, miről van szó. Magunkra hagynak. Nem vagyunk sokan. Nyögünk, kiszaladgálunk. Ha kicsit jobb, alszunk egy keveset. Márti is elalszik a nyugtalan éjszaka után.

Egész nap nem jön kocsi értünk. Estefelé megérkezik a következő turnus. Ők is kapnak levest, nekünk meg behozzák. Mi kapunk még egy-egy szem aszpirint is.

Márti kérdi, észrevettem-e, hogy itt az megy ki egyedül, aki akar, akinek kell. És nem áll mellette szuronyos őr. Persze, csak a kerítésen belül mozoghatunk szabadon.

Az éjszaka viszonylag csendesen telik. Valamivel jobban vagyok. Csak levest ettem. Azt ugyan kihánytam, de most már könnyebb üres gyomorral. Csak nagyon gyenge vagyok. Meg szomjas. Egy-egy korty vizet iszom, amikor már nem bírom a szomjúságot, de utána mindig rosszabb. Így amennyire lehet, türtőztetem magam.

Reggel megiszom a fele levest. Bennem marad. Az egészségesek elvonulnak, mi várjuk a kocsikat. Délelőtt megérkeznek. Az elesettebbeket a katonák segítik fel. Négy szekérrel indulunk tovább. A lovak lassan poroszkálnak. Délután érjük utol a csoportot, mögöttük maradunk. Mosonmagyaróvárra érkezünk. A gépgyárba tartunk.

Itt is egy százados a parancsnok. Amikor a szekerek a gyárudvarra érkeznek, megállít minket:

– Vegyétek tudomásul, hogy nálam csak az számít betegnek, aki félhalott. Itt nem lehet szabotálni! Mehetnek! – enged utunkra.

Tudomásul vesszük. Mit is tehetnénk? Csak magunkban kérdezzük meg, hogy ugyan, mitől tart? Milyen szabotázstól? Arról nem beszélve, hogy közülünk többen

eleget tesznek a százados úr szabta követelménynek: inkább félhalottak, mint élők. A százados úr is tapasztalhatta, hogy minden reggel vannak a táborban halottak.

Lekászálódunk a kocsiról és egy nagy csarnokba megyünk be. Az egész terem üres, csak betonboxok vannak benne. A padló is beton. Mindenkinek egy box jut. Mártival megbeszéljük, hogy egy boxban maradunk. Most már ő is látja, milyen könnyen elkerülhetünk egymástól. Mert a házbeliek már reggel továbbmentek. Mi pedig egy egészen idegen transzportba kerültünk. A boxban kicsit szűkén vagyunk ketten, de kibírjuk.

Itt nem hozzák be nekünk a levest. Aki tud, kimegy érte. Aki nem, annak a mozgásképesek viszik a fekvőhelyükhöz.

Reggeli után egy idős katonával jelenik meg a százados:

– Na, most kiderül, ki a beteg!

A katona végigjárja a boxokat. Ütés hangja, jajgatás.

– Üsse csak, ne sajnálja!

Dermedten várunk a sorunkra. Hozzánk ér a katona. Nagyot csap a puskatussal – mellénk a földre.

– Jajgasson! – súgja.

A meglepetéstől Márti megnémul, én is csak egy gyenge nyöszörgést tudok produkálni.

– Ez már jajgatni se nagyon tud, százados úr – egyenesedik fel a katona.

Hálásan megszorítom a kezét. Tehetem, a box fala takar. Elmenőben megsimogatja a karomat.

– Vonaton mennek Hegyeshalomra. Onnan meg tovább – adja ki a mérgét a százados az ijesztő perspektívával.

Amikor a százados már kiment, Márti is indul, mintha szüükségre menne. Szerencséje van, a kaputól nem messze áll az idős katona. Egyedül. Valószínűleg a mi őrizetünkre állították ide. Márti megkérdi, hogy tudna-e egy levelezőlapot szerezni?

– Megpróbálok. Csak menjen ki, és ne siessen vissza.

Márti levelezőlappal jön be. Nem tudja, hogyan szerezte az ör, de még azt is megkérdezte, hogy ceruzája van-e. Márti mondta, hogy van, köszöni a lapot. Zsebéből kihálászta előzőleg odakészített utolsó tízesünket, és oda akarta adni. De a katona nem fogadta el. Megírtuk Tominak, hogy a határ felé tartunk. Úgy gondoltuk, majd a vonatból kihajítjuk a lapot. Talán valaki megtalálja és feladja.

Egyszerre csak látjuk, hogy vagonokat tolat be egy mozdony a gyáruvarra. Minket kivezényelnek. A mi örünk áll a vagon ajtajánál. Márti zsebében lapul a levelezőlap összehajtogatva. Amikor sorra kerül, kiveszi és leejti a földre. Elöttem száll fel, hogy segíteni tudjon nekem. Még látom, hogy a mi katonánk rálép a lapra. Én is felkapaszodom. Csak reméljük, hogy észrevette és hogy a cím olvasható marad a rátaposás után is.

Hegyeshalmon barakktábor fogad. Itt csendőrök vigyáznak ránk, egy csendőr alezredes a parancsnok. Kora délután kapjuk meg a levest. Nem üres, néhány krumpliszem is akad benne. Szólnak, hogy vacsora aztán nincs.

A kerítés a barakk mellett húzódik. Helybeliek állnak mögötte, élelmiszert árulnak jó drágán, van, aki aranyért. Jegygyűrűk vándorolnak hozzájuk kenyérért. Azt mondják, a németek úgyis elveszik. Nálam ez az egyetlen emlék a férjemtől. Én önként nem adom. Márti kimegy azzal az utolsó megmaradt tízessel. Jókora kenyérrel jön vissza. Próbált szerezni nekem valami orvosságot is. Az idős asszony, akitől a kenyeret vette,

megígérte, hogy hoz gyógyfüvet. Nem nagyon bízunk benne. De azért Márti kikinézegetett, és körülbelül fél óra múlva valóban megkapta egy kis zacskóban. Este aztán odament a tábori konyhához. Vitte a csajkát. A csendőröknek osztották a vacsorát. Először el akarták kergetni, de aztán ígértek forró vizet, ha végeznek az étel kiadásával. Adtak, sőt felajánlottak még egy kis levest is. Márti erre nem készült fel, csak egy edény volt nála. Így hozta a vizet, beletette a füvet, aztán rohant vissza a másik edénnyel. Ez a leves nem nekünk készült, hanem a csendőröknek. Ez sem volt jó, de a mienknél azért jobb, és főleg tartalmasabb.

A teát nehezen ittam meg. Keserű volt, különösen a teában maradt fű, amit nem tudtam kihalászni. De hősiesen lenyeltem.

Este, amikor lefeküdtünk a pokrócra és elcsendesedett a barakk, úgy éreztem, hogy nincs tovább. Holnap elhagyjuk az országot, német földre kerülünk. Nem, mintha sok jót várhattam volna itthon, de eddig reménykedhettem abban, hogy összekerülünk Tomival.

Igaz, nem sok esélye volt ennek eddig sem. De most már ez a kevés is köddé vált. Márti miatt mégis tartanom kell magam. Nem adhatom fel!

Reggel korán ébredünk. Fásultak is vagyunk, meg félünk is. Reggeli után felsorakoztatják az egészségeseket. Minket az alezredes személyesen ellenőriz:

– Kevés a szekér, csak az szállhat fel, aki nem tud gyalogolni.

Én határozottan érzem, hogy használt a tea, sokkal jobban vagyok.

De nyomot hagyott az arcomon a betegség, és a gyengeség is látszik rajtam. Képtelen volnék gyalog menni. Megragadom Márti kezét:

– Görnyedj össze! – súgom.

Így mindketten felszállhatunk a szekérre. De előbb a gyalogmenet indul. Csak utánuk mennek a lovaskocsik.

Lassan araszolunk előre. Közeledünk a senki földjéhez. Azután majd átvesznek a németek. Egyszer csak autó megy el mellettünk, előttünk mintegy 50 méterre fékez. Két férfi száll ki.

– A svéd követségtől vagyunk – fordulnak szembe velünk. Az egyik szótlanul áll, a másik beszél:

– Akinek van svéd menlevele, álljon ki a sorból, szálljon le a kocsiról!

Egyik kísérőnk odamegy, láthatóan el akarja őket távolítani. Azok nem hagyják magukat. A csendőrnek meg nincs segítsége. Csak ketten vannak, és a másik a németeknek adja már át a sor elejét. Tehetetlenül áll. Az autó mögötti sor is leáll, a szekerek megtorpanásra kényszerülnek.

Valaki megszólal:

– Nekem volt, de eltépték Pesten.

– Álljon ki! Figyeljenek jól! Akinek van svéd menlevele, vagy volt, de eltépték, elvették tőle, vagy kérte, csak még nem kapta meg, vagy gondolja, hogy a hozzátartozói kértek a részére, amióta úton van, az álljon ki, szálljon le a kocsiról.

– Gyere, nekünk van! – rántom fel Mártát és kapaszkodom lefelé a szekérről, húzva őt magam után. Másodpercek alatt megsokszorozódik az erőm. Márti majdnem leesik a nagy rántástól.

– Anyu, nekünk svájci...

– Rosszul tudod, svéd van. Azt tépték össze.

Többen állnak már külön. A menetoszlopból is, a szekérről is jöttek néhányan. A

két férfi sorba állít minket, és visszairányít Hegyeshalom felé. Még egy páran beállnak közénk a sor végére.

Visszaérkezünk a barakktáborba. Jön az alezredes.

– Az nem igaz, hogy ennyi embernek van svéd menlevele. Mind hazudik. De majd kiderítjük. És akkor lógni fognak, akik csalni akartak.

– Azért vagyunk itt Wallenberg úrral, hogy a svéd védelem alatt álló embereket hazavigyük – mondja az alezredesnek egyik követségi kísézőnk. – Össze kell írunk az ittlévők adatait, hogy a követségen ellenőrizni tudjuk, valóban rendelkeznek-e svéd menlevéllel. Ehhez kérjük az Ön segítségét. Az ellenőrzés ideje alatt mindnyájan itt lesznek, és természetesen addig is svéd oltalom alatt állnak.

– Rendben van – hangzik a kényszeredett válasz. – De elvárom Önöktől, hogy a csalókat adják át nekem. – Ezzel elhagyja a barakkot.

– Hallották, miről van szó. Kérem, jöjjenek ide sorban, és diktálják be az adataikat. Holnap újra jelentkezünk.

Márti nagyon meg van ijedve, hogy mi lesz velünk. Én azonban biztos vagyok a dolgomban. Azt a felszólítást a határon nem lehetett félreérteni: minél több embert akarnak menteni. Legszívesebben az egész társaságot visszafordítottam volna. Persze, ezt nem lehetett.

Bizakodó voltam, és a betegségem óta először éreztem erősnek magam. Kicsi fiam! Hazamegyünk és együtt leszünk! Mártit nyugtatgatom. Nem sok sikerrel.

Este bejön az alezredes:

– Ne menjenek levesért. Úgyse kapnak. Maguk már a svéd követséghez tartoznak. Kosztolja az magukat. – Azzal távozik.

Rosszindulatról tanúskodik, hogy a parancsnok személyesen jött ezt bejelenteni. De eddig sem tapasztaltunk mást tőle.

Nekünk még van egy darab kenyérünk, másnak is akad valami ennivalója. Ahányan vagyunk, annyifelé osztunk mindent. Nem sok!

A barakk előtt csendőr áll, de viszonylag szabadon mozgunk. Amikor az újonnan jövő csoportokat elhelyezik, Márti végigjárja azokat a barakkokat. Mondja az ottani öröknek, hogy a testvérét keresi. Megengedik, hogy bekiabálja a nevét. Tomi nincs köztük.

Másnap késő délelőtt érkeznek meg a mi követségi embereink, méghozzá nem egyedül, hanem megint egy kisebb csoporttal. Nyilván ismét a határról. Kisvártatva megjelenik az alezredes is.

– Na, mi újság? – kérdezi.

– Minden rendben van – felelik.

Elmondják, hogy mindenkinek megtalálták a nyilvántartásukban a nevét. De még néhány adatot pontosítani kell, addig kérik az alezredes úr türelmét.

– Jó, csak igyekezzenek. Ha nem hozzánk tartoznak, nem adhatunk őrizetet. Márpedig lássák be, mégsem kószálhatnak szabadon. Meg persze ennivaló se jár nekik.

– Mi szívesen megfizetjük a kiadásait.

– Arról lehet szó. Keressenek meg, ha itt végeztek. – Ezzel kimegy.

Persze egyáltalán nem adatpontosításról volt szó, hanem az újak adatait veszik fel. Megint csak azzal távoznak, hogy másnap jönnek.

Most már Márti is megnyugszik. De úgy néz ki, hogy még várnunk kell a hazamenetelre. Ezt látszik igazolni, hogy tárgyalnak a kosztolásunkról. Mégpedig

eredménnyel: vacsorát már kapunk.

Este Márti megint körbejárja a barakkokat. Tomit ma sem találja, de néhányan az ajtóhoz mennek, kérdezik, őket nem keresik-e.

– Hát persze – mondja Márti. – Hogy is felejtettem el. Mi is a neve? Amikor pedig hallja:

– Igen, igen. Ezt a nevet mondták. Meg a magáét is – mutat a másokra. Jöjjenek velem a mi barakkunkba.

Akit enged a csendőr, hozza is magával. És általában engedik. Hiszen jószerivel nem találnak különbséget abban, hogy a táboron belül helyet változtat valaki.

Az ilyesmi persze újabb késedelmet jelent. De hát emberéletről van szó.

Összesen öt napot töltöttünk ott. És mindennap jöttek újak. Főleg nők, de munkaszolgálatosok is. Jöttek a határról Wallenbergékkal, és jöttek a többi barakkból Mártival. Mert ő minden este megismételte látogatásait.

Az alezredes egyre türelmetlenebb. Megmentőink úgy döntenek, hogy ezt a csoportot már nem növelik, hanem folyamatosan új és új csoportokat szerveznek. Hogy ezt hogy intézték, hogy sikerült-e, arról mi már nem tudunk. A mi részünkre megrendelték a tehervagonokat másnapra.

Aznap délután külön engedélyt kapunk egy alapos mosakodásra. Ruha- meg cipőkefét adnak, hogy valamennyire rendbe hozzuk magunkat. A férfiak megborotválkozhatnak.

Mint utólag megtudjuk, a követségen egész éjjel készült a kollektív menlevél. Ennek alapján vagoníroznak be bennünket másnap az alezredes jelenlétében. A létszámhoz képest kevés a vagon, nagyon szorosan zsúfolódunk össze. De kit érdekel most ez? Mindenki örül: megyünk haza! Még a svéd is elégedett, aki velünk jön, és nem kényelmesebben, mint mi. Ő egy fékezőfülkében utazik. Abban pedig egy személy fér el, az is csak állva.

Akkor még nem tudtuk, hogy a visszafelé út négy napig fog tartani. Nyílt pályán félnapokra leállítják a szerelvényünket más szállítások miatt. Nem szólnak, hogy mikor indulunk újra. A legelső helyen lemaradt két nő. Kétségbeesve kiáltoztak. De mentünk tovább, ők meg nem mertek ugrani. Így akármennyit állunk, nem merünk leszállni. Pedig kellene, hisz a vagon nem komfortos. Végül is a munkaszolgálatosok tartanak meg minket, amikor kiülünk a mozgó vagon ajtaját körülbelül térdig elzáró deszkára.

Kimerültek vagyunk. Leülni is csak úgy tudunk, ha összehúzzuk magunkat, a lehető legkisebbre görbedünk. És még így is a másik hátát nyomja a térdünk, vagy egy bakancsos láb pihen az ölünkben. Lefekvésről szó sem lehet. Nagyon keserves ez az utazás.

Meg éhesek is vagyunk. Az első napon svédünk egy állomáson – ott mi nem szállhatunk le – vesz kenyeret, és mindegyik vagonba bead egy kilónyit. Másnap nem tud ennivalót szerezni. Harmadnap is csak öt percig állunk egy állomáson. Épp annyi ideje van, hogy egy mozgóárustól megveszi az összes szőlőjét. De az sem sok: mindnyájunknak egy szem jut. Nálunk az egyik nő leejtette a padlóra az övét, és amikor kereste, véletlenül összenyomta. Sírva fakadt szegény.

Ötödik nap ennek is vége lett. Megérkezünk Pestre. A pályaudvarra nem engednek be, a vonat jóval kijebbe áll meg. Lekaszálódunk, mozgatjuk elgémberedett tagjainkat, ácsorgunk, amíg megérkezik a fegyveres kíséret. Aztán – élünkön a követség emberével – a tattersallba vezet az utunk. Neki itt ismét intézkednie kell valamit. Minket a nyilas karszalagosoktól karszalag nélküli katonák vesznek át.

Elindulunk végre a városba. Gyalogolunk, gyalogolunk, és egyszer csak megállunk,

és pont a lakásunk melletti ház előtt. A svéd újból elmegy valahová. A torkomban dobog a szívem. Odamegyek az egyik katonához:

– A másik házban van a fiam. Megengedi, hogy bemenjek egy percre hozzá?

– Elfordulok. Nem látok semmit – jön a válasz, és a katona az utca másik oldalát kezdi behatóan szemlélni.

Márti éppen nem néz ide. Nem szólok neki, előbb meg akarok győződni arról, hogy mi van Tomival. Csengetek, dörömbölök a kapun. Vajda úr, a házmester nyitja ki. Amikor meglát, behúzza a házba és a nyakamba borul.

– Máris szólunk Tominak. – Bekiabál a fiának: – Imi, hívd Tomit, azonnal jöjjön a kapuba, itt van az anyja!

Imi rohan az első emeletre, és pillanatokon belül jön Tomival, aki repül a karjaimba. Az a nagy lakli fiú minden ízében reszket. Potyognak a könnyeink. Aztán Tomi kibontakozik az ölelésből, és szinte artikulátlan hangon kiáltja:

– Márti? Mi van Mártival?

– Jól van, itt van ő is. Beküldöm, ha lehet. Valahova ide visznek bennünket a közeibe. Majd jelentkezünk valahogy. Mi van a többiekkel a családban?

– Mindenki megvan.

– Mennem kell.

Még egy csók – Vajda úrnak és a fiának szintén – és indulok. Márti már keres. Messziről kiáltom:

– El! Itt van! Lenn vár a kapuban. Szólunk, hogy engedjenek.

És elmondom, hogy nem mertem előre szólni. Márti ugyanattól a katonától kér engedélyt. Meg is kapja, de a katona elkíséri. Amikor visszajönnek, Márti elmondja, hogy Tomi tetőtől talpig remegett. Nem beszéltek, csak ölelték egymást.

– Na, most már induljunk – sürgette a katona.

Márti is sírva jön vissza.

Hirtelen megjelenik az utcán Imi. Nem csinál semmit, csak bámészkodik. Megjön a mi svédünk is és elindulunk. Imi is arra sétálgat. Nem megyünk sokáig. A harmadik házban, az óvóhelyen szállásolnak el. Itt megtudjuk, hogy a követségen a kollektív menüvel alapján elkészítik az egyéniét mindenkinek. Az – remélhetőleg – védelmet nyújt. Azután aki akar, elmehet. De itt is meghúzhatjuk magunkat.

Mártival egymás szavába vágva meséljük el egymásnak Tomival való találkozásunk minden mozzanatát. Nem tudunk betelni vele.

Imi nyilván megvitte már a hírt, hogy hol vagyunk.

Mindjárt dél van. És akkor váratlanul megjelenik az óvóhelyen Imi. Kosarat hoz, szalvéta van a tetején. Nagy fazekat emel ki belőle. Az étel benne forró és gőzölög. És micsoda illata van! Sólet! És mennyi! Imit többen körülálljuk. Megbabonázva nézzük a fazekat. És nagyokat nyelünk. Imi mosolyog:

– Most lett anya kész vele. Atküldte örömeiben, hogy itthon vannak. Jó étvágyat kíván hozzá. Illetve kívánunk.

Leteszi a fazekat az egyik padra.

– És itt van egy levél. Ilona néni küldte. Majd jövök megint – és már el is tűnik. Megköszönni se tudjuk a küldeményt.

Kezembe veszem a sógornóm levelét. Együtt olvassuk Mártival:

„Drága Gizi és Márti!

Kimondhatatlanul boldogok vagyunk, hogy végre itthon vagytok. Szívem minden melegével Veletek vagyok, de nem csak én, hanem az egész ház, és alig várjuk, hogy együtt lehessünk és együtt maradjunk. A boldog izgalomtól nem is tudok többet írni. Várunk Titeket, és addig is forró szeretettel csókolunk számtalanszor

Ilona”

A kusza betűk felindultságról tanúskodnak.

A sólet kitűnő volt. Kicsit sokan voltunk hozzá az óvóhelyen, de mindnyájunknak ízlett.

*

Hát így volt. Úgy érzem, akkor, ott, azon az udvaron jól döntöttem. Mert ha nem vagyok Mártival, nem mer visszafordulni a határról. Persze, szerencsénk is volt. Úgy tudom, hogy a svéd követségről aznap jutottak ki először Hegyeshalomra. Ha pedig én nem betegszem meg, vagy kapunk aznap szekeret, akkor nem késünk egy napot.

Sajnos, Ilona nem érte meg a háború végét. Őt – testvéreivel együtt – egy későbbi transzporttal kivitték Németországba, és egyikük sem jött haza.

Azóta eltelt néhány év. Márti férjhez ment, Gergő fia most éppen kölcsön van nálam két napra.

Tom nemrég nősült. Amikor elköltözött, és rendbe raktam a régi szobáját, az egyik fiókból egy kérvény elsárgult másolata hullott ki. Ez állt benne:

„Tekintetes Svájci Követség!

Édesanyámat, özvegy Révész Jenőné (sz. Ungár Gizella, 1907. Budapest) és nővéreimet, Révész Mártát (1928. Budapest) elvitték az Újlaki téglagyárba, miután svájci védlevelüket összetépték. Ma érkezett egy levelezőlap tőlük. Azt írják, hogy vonaton vannak Hegyeshalom felé.

Birtokomban vannak a részükre újonnan kiállított menlevelek, amelyeket sajnos eddig nem tudtam részükre továbbítani.

Nagyon kérem, megmentésükre szíveskedjenek minden lehetőt megtenni.

Budapest, 1944. november 25.

*Hálás tisztelettel
Révész Tamás 15 éves”*

Születésnap

Kissné kinyitotta a szemét. A szobában koromsötét volt. Persze. Háború van. Az ablakok, külső ajtók jól el vannak sötétítve. De Kissné szeméből gyorsan elröppent az álom. Este azzal feküdt le, hogy ma korán akar kelni. Reméli, hogy ez sikerült. Halkan lép a papucsába, bújik bele a pongyolájába. Magához veszi a karóráját, és az ismert bútorok között is tapogatódzva keresi meg a fürdőszoba tapétaajtóját. Zajtalanul nyitja, nehogy felébressze az urát. Dolgozik az szegény eleget, legalább vasárnap pihenjen egy kicsit. Amikor behúzza maga után az ajtót, és biztos lehet benne, hogy nem szűrődik ki fény, felgyújtja a villanyt. Ránéz az órájára. Még hat sincs. Na, akkor jó korán van. De már pirkadnia kell ilyenkor, augusztus elején.

– Hát akkor lássunk hozzá! – dirigálja saját magát.

Gyorsan mosdik, vigyázva, hogy ne csapjon zajt. A másik ajtón lép ki az előszobába. Szemben is ajtó. A másik szobába vezet. Ott alszik Ditke, aki miatt ilyen korán fenn van. Mert ez a mai nem közönséges nap. Még csak nem is átlagos vasárnap. Dítkének, az ő nagylányának ma van a születésnapja. A tizennyolcadik.

Közben az előszobái szekrényből kivesz egy csomagot, és azzal megy a konyhába. Leemeli a sötétítő táblákat. Napsütéses, világos reggel van.

– Szóval, a születésnap – igyekszik összekapcsolni az eseménnyel a mai teendőit. De a keze sem tétlen. Vasalót tüzesít. Amíg megmelegszik, egy ruhát vesz elő a csomagból. Fehér piké, kis színes rózsakoszorúkkal.

Az asztalra pokrócot, vásznat terít, hogy majd azon vasal. Megnyálazza az ujját, azzal nézi meg, hogy elég forró-e a vasaló. Hát még egy kicsit nem árt felizzítani benne a parazsat. Kimegy a folyosóra, ott lóbálja, hogy több levegőt kapjon. Aztán nekifog nagy óvatosan a ruha kisimításának. A kényesebb részeket sokrétegűre hajtogatott vászonnal béleli, a kezében formálja a szükséges alakúra, úgy vasalja.

Az alját meg épphogy csak simogatja, nehogy megnyúljon. Mert gloknis a szoknyája, az meg igen kényes. Éppen ezzel a szabással gyúlt meg a baja a múlt héten is. A ruha ugyanis eredetileg az övé volt. Dítkének meg nagyon tetszett. Nem, szó sincs róla, hogy elkérte volna. Csak azt mondta, hogy ha lesz egy kis pénze, vesz magának egy ilyet. Vagy egy hasonlót. Ő meg úgy gondolta, hogy ma neki ajándékozza az övét. Mást úgyse tudtak ebben a háborús időben venni neki. Ditke meg idén érettségizett a kereskedelmiben, júliusban pedig már munkába is állt. Kell hát, hogy több ruhája legyen, hogy rendesen járjon az irodába. Ő meg talán már ki is öregszik az ilyen gloknis fehérből. Hiszen jövőre már negyven.

Igaz, hogy még ma is sokan nézik őt inkább Ditke nővérének, mint anyjának. De hát akkor is az a fontosabb, hogy neki legyen új ruhája. Az ő nagylányának, aki soha nem követel. Aki olyan szelíd, olyan csendes.

Na, a csendességet aztán igazán nem tőle örökölte. Inkább az apjára üt ebben. Ő maga bizony szeret sokat beszélni. Ha egyedül van, akkor is úgy sorolja végig a tennivalóit, rendezzi a gondolatait, mintha valakivel megtárgyalná.

Jól mutat ez a ruha így, kivasalva. Most már csak a gombokat kell felvarrni. Jó, hogy tegnap minden szükségességet idekészített a kredencre. Egykettőre kész lesz vele.

Hát igen, az elmúlt héten sok baja volt a ruhával. Mert azon igazítani kellett. A derekát szőkébbre vette, mert ő teltebb kicsit, mint a lánya. Ez nem okozott különösebb gondot. Ugyan nem tanult varrni, de a nénje igen. Ő pedig sok mindent ellesett tőle. Kisebb javításokat minden nehézség nélkül megcsinált. Hanem a harangszabású szoknya kifogott rajta. Mert az a vékonyabb alakon hosszabbnak mutat. Fel kellett hát szegni. De kétszer is cupfos lett. Na, azért csak elkészült vele. Most meg már

akaszthatja a szekrénybe.

– Istenem, hogy fog Ditke örülni – simított végig rajta, mielőtt elzárta.

Őszintén szólva nem ilyen hadi születésnapot képzelt el egyet... len gyer... mekük...

Atyaúristen! Hogy mondhatott ilyet? Hogy feledkezhetett meg akár csak egy pillanatig is két semeddig sem élt fiáról? Az elsőről, aki halva született és a másodikról, akit hat hónapnál tovább nem tudott hordani. Akkor azt mondta az orvos, hogy egészséges fiúgyermeket nem tud szülni.

Szegény Laci! Ha felesége fizikai kínjaiból nem is tudott semmit átvállalni, egyéb fájdalmaiban osztozott vele.

Azután jött a harmadik terhesség. Ők ketten akkor rettegve-reménykedve töltötték a várakozás hónapjait. Ha pedig valaki – aki nem ismerte az előzményeket – fiút jósolt vagy kívánt nekik, kétségbeesve tiltakoztak:

– Istenem! Csak azt ne!

És megérkezett Ditke. Időben, épen, egészségesen. És bár belül mart a fájdalom, a kislánnyal az öröm költözött a házba.

Kissék csak harmadik gyereküknél ismerték meg azt az érzést, hogy egy csöpp lényt a karjukban tartanak, hogy az rájuk mosolyog, gügyög nekik, jájni kezd, tanul! Most pedig komoly, dolgozó nő. A régi fájdalmak sokat enyhültek, de nem szűnnek meg soha.

Laci nem engedte, hogy dolgozni menjen Ditke mellett. Pedig elég keservesen tartotta el a családját. Könyvelő volt egy kisebb gyárban. A főnöke sokat követelt tőle, keveset fizetett. Lehet, hogy ez idézte elő a gyomorfekélyét. A gondokat meg csak szaporították a nagy gazdasági válság nehézségei. Hanem a háborúban részben a betegsége miatt nem kellett bevonulnia. A másik ok az volt, hogy a munkahelye hadiüzem lett. Ez még azzal az előnnyel is járt, hogy több élelmiszerjegyre volt jogosult. Amikor pedig Ditke leérettségizett, őt is magával vitte a gyárba, gépírósnak.

Szóval nem lett belőle katona, de megtették légóparancsnoknak. Ez azért csak jobb volt, mintha a családjától távol volna.

Jesszusom! Már fél nyolc! Ideje lesz reggelit készíteni! Na, mit mondtam? Már hallom is a lépteket. Ó, ezek nem is léptek. Ez inkább csoszogás. Szóval, Laci már felébredt.

– Mi az, Annikám, nem tudsz aludni?

– Pszt! Kész a ruha.

– És a reggeli?

– Az is mindjárt meglesz. Csak előbb megnézem a lányunkat.

Ditke már nyitogatta a szemét. Ásított és nagyokat nyújtózott.

A keletre néző ablakokon beözönlött a napfény, amikor anyja levette a sötétítőt.

– Jaj, de lusta vagyok – hunyorgott a lány, de rögtön kiugrott az ágyból. – Gyönyörű szép nap van ma!

– Igen. Mintha béke lenne.

Ditke sietett a fürdőszobába, és onnan frissen lépett be a konyhába.

Kiss magához vonta.

– Drága kislányom, Editke! Isten éltesse! – csókolta meg.

Kissné is átölelte a lányát: – Alakuljon úgy az életed, ahogy szeretnéd! De az igazi ünneplésre ebéd utánig várnod kell.

Az ám, az ebéd! Az lesz csak felséges! Hála Kissné nővérének, aki mindennel ellátta a hűgát, amikor az meglátogatta őt a múlt héten Rákoskeresztúron. Krumplival, zöldséggel, lekváros buktával jött vissza az asszony. Na, meg egy szép tyúkkal, amelyik most a folyosón vár a sorsára. Ez volt a nővére születésnap ajándéka.

Közben elkészült a reggeli. Hát bizony, az eléggé magán viselte a háborús idők jegyeit: ragacsos kenyér, pótkávé, nehezen oldódó, csomósodó tejpor és honvédségi marmelád a menü. Na, nem baj! Majd délben!

Reggeli után Kiss a szobába vonul újságot olvasni, Ditke mosogat, az anyja pedig a szomszédba viszi a tyúkot, Robicseknéhez. Mert ő a világért sem vágná le! Nemsokára jön is vissza, és készülődik a kopasztáshoz, felbontáshoz, trancsírozáshoz. Az asztal szabad sarkán Ditke kezdi pucolni a zöldséget, hámozni a krumplit.

Csend van és nyugalom. Halkan beszélgetnek munka közben. Illetve Kissné beszél, Ditke hallgatja. Kiss jön ki egy pohár vízért. Megáll, nézi a két nőt mosolyogva.

– Kérsz valamit? – kérdezi a felesége.

– Nem. Csak szívesen nézlek titeket. És akár hiszed, akár nem, szeretem, ha csivitelisz.

– Jól van, jól. Menj csak vissza az újságaidhoz a szobába. Aztán majd hozd rendbe magad. Rendesen öltözz fel, ma ünnepelünk.

Harangszó szűrődik halkán a konyhába. Méltóságos hangja nyugalmat, biztonságot áraszt. Kissék főleg nagyobb ünnepeken járnak templomba, vasárnap nem mindig. Ma sem készültek elmenni. Ezt a napot teljes egészében a születésnapnak szentelik.

– Na, most már a többit én elintézem. Eredj, vegyél fel valami szépet az ebédhez. Ma nem a konyhában eszünk, hanem a szobában – sürgölődött Kissné a gázrezsó körül.

A leves már főtt, a krumpli is készült. Én is megyek mindjárt kicsinosítani magam – tervezte el. Addig is előkészített mindent a terítéshez. Amikor pedig meglátta Ditkét üdén, csinosan elhagyni a fürdőszobát, takarékra csavarta az ételek alatt a gázt és ment ő is készülődni. Némi töprengés után a búzakék selyemruháját készítette ki, amit apró fehér margaréták díszítettek. Szerette ezt a ruhát. Úgy érezte, hogy jól áll a gesztenyebarna hajához, kék szeméhez. Sietve fejezte be a reggeli kapkodó félig-mosdást, azután felöltözött. Kicsit piperészkedett a hálószobában a toalettasztalnál. Még egy csöppet mórlikálta is magát, amikor megtekintette a végeredményt a tükörben. Elégedett volt. Valóban fiatalos, csinos. Hajában még egyetlen ősz szál sincsen. Arca örömet, nyugalmat sugároz. Szóval, nem panaszkodhat.

– Jaj, az ebéd! – szaladt vissza a konyhába. Gyorsan maga elé kötötte a kötényt.

Nincs semmi baj, éppen idejében jött. Az elkészült levesből kiemeli a tyúk nemesebb részeit, hogy egy kicsit átpirítsa. Úgy finomabb.

– Teríthettek – kiált be, miközben egy utolsót kóstol az ételekbe, egy végső szemlét tart a terítésre, tálalásra kikészített holmi fölött, nem hibádzik-e valami.

A megterített asztalra gyertya is kerül. Kissné leveti a kötényt, megtölti a finom illatot ontó, párolgó levessel a tálalóedényt és viszi a szobába. Ünnepelesen mer a tányérokba.

Már a sajátján a sor, amikor a mindig bekapcsolt rádió megszakítja műsorát: – Légiveszély Bácska, Baja. Légiveszély, Budapest.

És szinte ugyanabban a pillanatban felvijjog a sziréna.

Kissné keze megremeg. Hiába, nem képes hozzászokni a riasztó hanghoz. Megadóan teszi vissza a merőkanalat a levesestálba.

– Legfeljebb újra melegítjük – nyugtatja a családot.

Aztán – látva Ditke elszomorodó arcát – megsimogatja: – Majd utána ünnepelünk, kislányom.

A két nő kötött kabátot kap magára. A pincében hűvös van. Magukhoz veszik a légócsomagokat. Kissné még elzárja gázt, mielőtt kilépnek a lakásból.

Kissnek már kezében volt a szalvéta. Most visszateszi az asztalra. Zakót ölt, leemeli az előszobafogásról a sisakját. Ő nem az óvóhelyre indul. Parancsnoki tiszte, hogy ellenőrizze, mindenki levonult-e, minden rendben van-e. Azután a ház előtt és körül kell meggyőződnie arról, nem tartózkodik-e valaki illetéktelenül az utcán, nem tapasztal-e valami rendellenességet.

Az óvóhelyen megkeresik megszokott helyüket a lakók. Helyet foglalnak, rendezkednek. Kinn csend van, és ez megnyugtató az embereket. Halkan beszélgetnek. Lassan múlik az idő. Becsapódás egy se. Se közel, se távol. Igazán érthetetlen, miért nem fújják le a riadót.

A második szirénahangot – az elsővel ellentétben – mindenki várja. Akkor fel lehet menni a pincéből, ott lehet folytatni az életet, ahol a légiveszély előtt abbahagyták.

Egy jó óra múlva Kissnének eszébe jut, hogy be kellene fedni az ételeket. Felszalad hát a lakásba, de siet vissza. Néhány szót is vált a férjével a kapuban, mielőtt újra benyit a pincébe.

Ditke gyakran pillant a karórájára. De a másodpercmutató is lustán, álmosan rója a köröket. Újabb háromnegyed óra telik el csendes várakozásban. Kinn is csend van.

Robicsek feláll.

– Kimegyek elszívni egy cigarettát – fordul a feleségéhez. Már alig várja, hogy rágyújthasson. Még a pincében előszedi a zsebéből a cigarettát, a gyufát.

– Én is kiszaladok apádhoz – ugrik fel Kissné. – Viszek neki egy kis kekszet, nehogy megfájduljon a gyomra.

Együtt lép ki az óvóhelyről a szomszédal.

Újabb unalmas várakozás. Megint eltelik tíz perc.

És akkor hirtelen hatalmas robaj rázza meg az óvóhelyet. A falak is beleremegnek.

Utána döbönt csend, mozdulatlanág. Mindenkit a helyéhez szegez a váratlan becsapódás.

– Ez közel volt – hallatszik valahonnan néhány perc múlva.

Ditke feszülten várakozva figyeli az ajtót.

Újabb tíz perc, mire lassan, nyikorogva megmozdul a vasajtó. A lány arcára kiül a mosoly. De nem a szülei jönnek. Robicsek szomszéd tántorog be véresen, piszkosan, csapzottan. Robicsekné felpattan, szinte révületben igyekszik a férje felé.

Ditke is feláll. Automatikusan nyúl a háta mögé, a mentőládaért. Indul a sérült felé, félszemét továbbra is az ajtón tartva. Többen is közelednek, hogy segítsenek.

– Az... utcai front... nincs többé! – nyögi ki Robicsek, és előrebukik.

Ditke még tesz egy lépést felé, aztán megáll. Nem bírja a lábát mozdítani. A mosoly ráfagy az arcára, torz fintorrá dermed. Pupillája kitágul, ahogy Robicsek hátra néz. Szabad karjával olyan mozdulatot tesz, mintha valami borzalmasat, valami iszonytatót akarna távol tartani magától. A mentőláda a lábára esik, de ő meg sem érzi. Arca előbb fehérre, majd szürkére vált, és ájultan rogy össze.

Robicsek vajszerű ingére hátul nagy tenyérszerű véres csomót tapasztott a légnyomás. Rajta vértől és törmelékportól ragacsos ruhadarab. Egyik csücskén felismerhető búzakék alapon az apró, fehér margaréta.

*

Kiss László légóparancsnokból ennyi sem maradt.

Kancsi Balog szabadsága

A hó vastag, puha csendbe burkolta a falut 1944. december 23-án. Csak egy-egy kutya ugatott fel, és egyre sűrűsödve puskaropogás hangját hozta a szél. A harcok már nagyon közel lehettek.

Korán sötétedett. Ilyenkor már behúzódtak a házba az asszonyok és a gyerekek, no, meg az a néhány beteg vagy öreg ember, aki otthon maradt. Nem készülődtek a karácsonyra úgy, mint máskor. Nem is nagyon volt miből, meg aztán rémület fészkelte be magát itt ezen a napon minden családba. Hogy, hogy nem, már korán elterjedt a híre, hogy két katonaszökevényt meg egy orosz katonát bújtat valaki. Biztos, hogy hamarosan a falu német parancsnokságának is a fülébe jut. Úgy is volt, nem kellett hozzá sok idő. A parancsnok tajtékzott a dühtől. Azonnal hívatta a bírót meg a tolmácsot.

– Mi itt a vérünket áldozzuk a maguk országáért is – ordította – és ez a hála! Hogy elbújtatják azokat, akik gyáván megfutamodtak a harcok elől. De még az ellenségnek is helyet adnak! Hát azonnal teremtsék elő nekem azokat is, akik bujkálnak, de azokat is, akik bújtatnak. Ha 24 órán belül nincsenek előttem a bűnösök, akkor megtizedeltetem a falut. Az ilyen népség ne várja el, hogy kesztyűs kézzel bánjak velük. Remélem, megértette. Most pedig elmehet. Végeztem.

Hát, Krajcáros Gerzson uram se élő, se holt nem volt, amikor elszabadult onnan. Nem a félsztől, inkább a gondtól. Mert ugye, mégiscsak az ő kezében van most a falu. Tudott, amit tudott, sejtett, amit gyanított, talán még azt is, honnan kapja a parancsnok a híreket. Hanem most menteni kell, de hogyan? Na, mindenesetre össze kell hívni a falu okosait.

A kisbíróék felé vette az irányt, aztán elsorolta Veres Jóskának, ki mindenkit hívjon sürgősen a községházára. Nagy Czakó Janit meg Mayer Francit nem említette. Most nincs szükség rájuk. Ő maga is többeket riasztott, hogy nagy baj van, azonnal jöjjenek.

Milyen szerencse, hogy Boldizsár Antal már nincs a faluban. Mert tőle kellene a legjobban tartani. Ám ő az oroszoktól rettegett, és két másik családdal az elmúlt héten nyugat felé menekült feleségétől, gyerekektől.

Délelőtt tíz óra volt, mire végigjárt mindenkit, tizenegyre meg már együtt lesték a bíró szavát. Az egybegyültek mind öregek voltak, sok tapasztalattal, kivéve Krajcáros Gerzson. Ő negyvenegynehány éves volt, vékony dongájú ember, aki sokáig kínlódott a tüdejével. Aztán csak meggyógyult, de nehezebb munkára nem volt alkalmas. Az esze azonban vágott, mint a borotva. Két óráig mégsem született eredmény. Csupán annyi történt, hogy jóformán már az egész falu suttozta, mekkora a veszedelem. Átkozta is magát a bíró, mert Veres Jóskának mondott pár szót a parancsnok fenyegetéséről, hogy sietésre ösztökélje. Biztos ezt hallotta meg Jóska felesége, Tera. Márpedig róla mindenki tudta, hogy nem bírja a szót magában tartani. Most is az ő szája járhatott el.

Mindenki felbolydult, mindenki ezt tárgyalta. A tanácskozást egy órára

felfüggesztették, hazamentek, hogy egyenek valamit. Meg is bánták. Azt kívánták, bár maradtak volna a községházán. Mert mindegyiket kérdésekkel halmozták el az ebéd mellé.

A falu melletti tanyán sem volt nyugalom. Balog Lajos, az öreg gazda fel-alá járkált a konyhában. Felesége a kemence mellett ült. Morzsolgatta a rózsafüzért és közben nagyokat sóhajtott. A menyé, Boris, a kis Borit ölelte magához, szeme ijedten rebtent hol az apósára, hol a kislányra. A két gyerek, Lajcsi és Áрпи az udvaron játszott. Boris tudta, hogy az öreg szava ellen nincs apelláta. Még a fiára se igen hallgat, de hát az most nem is mondhat ellent, kinn van a fronton. Az asszonyszemély neve meg „hallgass”, nincs szava. Az öreg azt mondja, hogy a három bújtatott embert szélnek ereszti, aztán feladja magát.

– Megölik – sipítja az öregasszony, és gyorsabban jár a keze a rózsafüzéren.

– Akkor se tehetek mást. Ezek kiirtják a falut!

– Minket is megölnék – mondja alig hallhatóan Boris, és úgy megszorítja Borit, hogy az felsír a fájdalomtól.

– Fussatok! Amerre láttok! Az oroszok nincsenek messze. Nem kell sokáig várni rájuk. Értünk meg már nem olyan kár.

– Jaj nekünk, Jézusom! Mi lesz velünk? – jajgat a felesége.

– Hová fussak három gyerekkel? – int lemondóan Boris.

– Akkor bújjatok a pincébe, ahol most ők vannak.

– Ha maga feladja magát, akkor olyan házkutatás lesz itt, hogy észreveszik a kisszoba alatti pincét.

– Ne haragudj, lányom, nem tehetek mást. Isten bocsássa meg nekem! – azzal elment.

Az ebédből csak a három gyerek evett. Na, meg persze, a pincében lévők. De hisz ők nem tudtak semmiről. Fenn a felnőttek hozzá se nyúltak az ételhez.

Háromkor aztán megint összeültek a községházán tanakodni.

Fél négy körül Csordás Jani bá kinézett az ablakon: – Idetart az öreg Balog.

– Melyik?

– Hát a Kancsi Balog.

Kisvártatva be is nyitott az öreg. – Adj'isten mindnyájuknak!

– Magának is, Lajos bátyám – köszöntötte Krajcáros Gerzson. – Aztán mi járatban?

– Föladom magam.

A bíró csak nézte. De jó, hogy csak azt hívta, akiben megbízhat, gondolta. Mert nem akart ártani Kancsi Balognak, aki ráadásul az apja komája is volt.

– Meggondolta?

– Meg – vetette fel a fejét az öreg.

– Az asszonyt is?

Kancsi Balog feje lekonyult.

– Meg az unokákat is?

Az ősz fej még lejjebb bukott.

– Nem tehetek mást. Megyek – mondta, de mintha inogna az eddigi határozottsága.

– Megy ám kend, majd megmondom, hová! Itt marad, leül, és töri velünk együtt a fejét, hogy másszunk ki a bajból.

Krajcáros Gerzson jól ismerte az embereit. Jól válogatott. A többiek némán figyelték a párbeszédet. Nem szóltak bele, nem tiltakoztak. Meg persze, nagy szükségben össze is kapaszkodik az ember. És ezek nagyon jól tudják, nem lehet abban bízni, hogy a német megelégszik Balog Lajos fejével.

Már este lett, de még mindig nem találtak megoldást. A házakban lefektették a gyerekeket. A felnőttek némán ültek. Egymásra nézni is alig mertek. Az egyik imádkozott magában, a másik szipogott, megint más csak nézett a semmibe. Az egyik fehéredésig szorította ökölbe a kezét, a másik a kendőjét gyűrögette, az ott meg fel-alá járkált faltól falig. Szóval mindenki mást csinált, de mindenkinek a holnapon járt az esze. Mi lesz? Jelentkezik ő? Hogy lehetne legalább a gyerekeket menteni? Nagyon kevesen sejtették, kire kellene mutatni, de azok sem tudtak biztosat. Nemrég még több is igyekezett volna a gyanújával a parancsnokságra még akkor is, ha nem volt bizonyossága. De ma már más a helyzet. Itt az orosz a falu alatt, így hát hallgattak és vártak.

A tanyán sem volt jobb a helyzet. A gyerekek itt is feküdtek már. Az öregasszony halkán mormolt: „...és legyen meg a te akarod.” Balog Lajos nem volt otthon. Talán már a német parancsnokságon van. Uramisten! El még? Lehet, hogy a németek mindjárt itt lesznek?

Boris tett-vett, hátha sikerül elterelnie a gondolatait, de nem ment. Eszébe jutott a tavalyi nyár, amikor a gyerekek a kukoricás szélén találták meg ájultan Szergejt törött lábbal, több helyen véresre horzsolva. Nem messze tőle ejtőernyő gabalyodott a kukoricaszárakba. A két fiú egy ponyván hozta el a sebesültet, aki magához se tért. Az ejtőernyőt ott ásták el, ahol találták. A földet szépen elsimították, majd megkapálták, a kukoricás más részéhez hasonlóan.

Boris első reakciója az elutasítás volt, amikor bevitték a gyerekek a lakásba a fiatal, sápadt sérültet. Aztán az urára gondolt. Istenem, ha megsebesül, talán ő is segítőre talál. Nem tiltakozott hát, amikor a fiúk a konyhai ágyra fektették a katonát a ponyvával együtt, óvatosan. Az öregasszony nem szólt semmit. Kancsi Balog pedig elemében volt. Fájós, törött lábú állatot látott, kezelt már eleget. Ment is a szűk helyre megfelelő léceket keresni, az asszonyokkal meg vászoncsíkokat vágatott. Az orosz katonát nem érthette régen a baleset. A lába alig dagadt meg. Szerencsére a csizma nem engedte elmozdulni a csontokat. Persze, most le kellett vágni, hogy a lábat sínbe lehessen rakni. Ahogy hozzáérték a törött lábhoz, az orosz magához tért és felszisszent. Körbenézett és azonnal látta, hogy ellenséges területen van. Önkéntelenül a fegyveréhez kapott. Az ott volt a helyén, a derékszíján. Megnyugodott. Most már észrevette a léceket, a vásznakat is, a körülötte levők mozdulatait és megértette, hogy segíteni akarnak. Szája mosolyra húzódott. Így még fiatalabbnak, szinte gyereknek látszott.

– *Szpasziba, szpasziba, gyéduska* – mondogatta, amikor a fájdalomtól nem kellett összeszorítania a fogát.

Az öreg meg csak hajtogatta:

– Mindjárt kész vagyok. Aztán megnyugszik a lábad, nem fog fájni. Hiába, no. Muszáj mozdítanom, másképp nem megy...

Aztán rájött, hogy az orosz nem értheti. Hát, elmondta még egyszer, lassan és hangosan. De így se jutott előbbre. A két fiú mutogatással bemutatkozott, és megtudták, hogy a kiskatona neve Szergej. Végül is a legfontosabb dolgokat megtudták beszélni. Mutogatással elég jól megértették egymást. A sínberakás után mindjárt azt kellett megmagyarázni, hogy Szergej nem maradhat itt a konyhában. A küsszoba alatt van egy pince, oda viszik. Hát ez nem volt egyszerű, de valahogy sikerült, most is

a ponyva segítségével.

Néhány hónap múlva állított be hozzájuk Tóni, az öreg Balog keresztfia, méghozzá nem is egyedül, hanem Sanyi barátjával, bajtársával. A két fiú Voronyezstől futott, hátukban az oroszokkal, előttük a németekkel. Az oroszok kergették őket nyugatra, emezek meg nyomták volna vissza őket, keletnek. Aztán amikor ideértek, elszakadt a cérna. Nem bírták tovább, megugrottak.

Mit lehetett tenni? Vissza már nem mehettek. Balogék nem engedték őket a biztos lebukásba. Ők is a pincébe kerültek. Szergejjel jól megértették egymást. A tanya kiesett az érdeklődés középpontjából, így viszonylag nyugodtan éltek. Az öreg kinn aludt az istállóban, bár a lovakat már rég elrekvirálták a németek. Hanem itt a legkisebb nesz is felébresztette. De eddig nem volt semmi baj.

Hogy pedig most mi lesz, azt elgondolni is borzasztó. Eddig talán nem is érezték a valós kockázatát a bújtatásnak. Inkább az érzelmre, a sajnálatra hallgattak, mint az eszükre. De iszonyatos az a felismerés, hogy más megmentéséért a családja életével kelljen fizetnie. Ebbe bele kell bolondulni. És az öreg még mindig nem jött meg. Látják-e még egymást valaha?

Az öregasszony ülve elaludt. Boris gépiesen betakarta, megnézte a gyerekeket, aztán ő is leült. El-elbóbiskolt, fel-felriadt. Sehol semmi, csak a mélységes csend. Hogy tud ilyenkor az is fájni! Szinte hasogat. A karját meg elnyomta, ahogy álmában rábukott. Most zsibbad, ezer tű szurkálja. Ha legalább mellette lenne az ura! Az biztosan tudna kiutat. De sehol semmi, sehol semmi...

A községházán Krajcáros Gerzson a homlokára csapott: – Jegyző uram, hiszen maga beszél oroszul!

– Hát, meglehetősen jól beszéltem, amikor az első háborúban fogságban voltam. De azóta sokat felejtettem.

– Mert nekem most jött egy gondolatom.

– No, mi az? Mondd már, öcsém!

– Ide figyeljenek! Elmondjuk a mi oroszunknak, mi a baj. Hogy most rögtön el kéne mennie az övéi elébe. Nincsenek messzebb három kilométernél... Maga meg vele menne, Zsiga bátyám – fordult a jegyzőhöz. – A mi falunk stratégiaileg nem érdekes nekik. A németek nem is szántak ránk nyolc-tíz embernél többet. A tőlünk délre folyó harcok vonala most nyugat felé húzódik. Itt nem kell ellenállásra számítaniuk az oroszoknak, nem is fordítanak különös gondot ránk. Biztosan úgy gondolják, nem sürgős ide bevonulni. Hát, mi most megkérjük őket, hogy még az éjszaka jöjjenek be a faluba. Az a pár német nem mer velük szembeállni, eltakarodik innen. Mi pedig meg vagyunk mentve.

– És ha nem sikerül?

– Van jobb ötlete? Muszáj sikerülnie! Az nem lehet, hogy most vesszünk el, ha már eddig megúsztuk. Zsiga bátyám, Lajos bátyám, menjenek az oroszért! Aztán Zsiga bátyám az úton elmondja neki, mit kell tenni.

– Én is megyek – ajánkozott Balog Lajos –, hadd tegyek valamit én is.

– No, jól van, igyekezzenek! Mindjárt nyolc óra lesz. Nincs sok időnk reggelig.

Sietett is a két öreg. A tanyán halkán mozogtak, nem ébredt fel senki fenn, csak a pincében a két katona, amikor Szergejt keltegették. Szergej megrettent, hogy mit keres ott egy idegen. Barna Zsiga pár szóval csak annyit mondott, hogy az oroszok elé kell menni. Ahhoz kell Szergej segítsége, hogy a ruszkik lássák, nem ellenséges szándékkal közelednek. Na, a többit majd az úton.

Óvatosan másztak felfelé a létrán. A tanyát elhagyva halkán, sietve osontak végig a

falun. A földeken nem volt könnyű útjuk. Az egyenetlen talajon a magas hó is nehezítette a haladást. De az öregek szívósak voltak, és az életükért, a családjukért, a faluért meneteltek. Szergej meg fiatal volt és az övéihez tartott.

Úgy tűnt, soha nem lesz vége a keserves útnak, amikor rájuk világítottak: – *Sztoj!*

Szergej magasra tartotta a magukkal hozott fehér kendőt, és visszakiáltott oroszul: – Ne lőjtek! Szovjet katona vagyok.

Két őrszem közeledett feléjük. Ők mozdulatlanul álltak. Miután megmotozták, rájuk irányított géppisztollyal terelték a három embert tovább: – *Davaj, davaj!*

Egy százados elé vezették őket. Szergej sokáig magyarázott. A százados ritkán szólt közbe, időnként egy-egy pillantást vetve a másik kettőre.

Barna Zsiga látta, hogy nem könnyű a századost meggyőzni. Szergejnek el kellett mondania megsebesülésének, bűjtatásának történetét is, méghozzá aprólékosan. Hiszen igazolni semmit sem tudtak, a puszta elbeszélésük alapján kellett döntenie. A részletekben pedig hamarabb leltni fel az ellentmondást. Az idő meg ment.

Végül már nem bírta tovább a jegyző, a szovjet tiszthez fordult: – Százados úr, ha nem jönnek, a németek megölik asszonyainkat és gyerekeinket.

A parancsnok még egyszer végignézett a feszült arcokon. Azt ő is tudta, hogy a faluban legfeljebb néhány német van. Az meg biztos, hogy nem kelepcéről van szó, de hát annak úgysem lenne esélye a sikerre. Döntött. Kiadta a parancsot. Szinte percekben belül menekészen álltak a katonák.

És megindultak. Harckocsikkal, teherautókkal. A falu határához érve készenlétbe helyezett fegyverekkel, nagy hurrázással nyomultak előre, minden ellenállás nélkül. Az emberek felébredtek, kilestek a sötét házakból és udvarokból.

– Itt vannak!

Ebben a helyzetben még azok is örültek az oroszoknak, akik különben félték tőlük.

A két öreg megmutatta a németek szálláshelyét, de az üres volt. Ki tudja, mikor mentek el, honnan tudták meg, mi készül? Az autójuk itt maradt – üres tankkal. Úgy látszik, nem volt benzinjük, hogy kocsival meneküljenek. A parancsnokság melletti porta kapuja meg nyitva volt. Egyre csapkodta, nyikorgatta a szél. De még a ház ajtaja is sarkig tárva. Hát, ez bizony üres. Nagy Czakóék is elmentek a németekkel.

Már derengett az ég. Hajnalodott. A szovjet parancsnokot a község házára vitték, ahol Krajcáros Gerzson várta a falu véneivel. Barna Zsiga ott maradt tolmácsnak, Veres Jóskát szálláscsinálónak küldték.

Balog Lajos Szergejjel a tanyára indult. Most nem óvakodtak. Ide nem hallatszott el a hurrázás, Boris csak most riadt fel a zajra.

A félelemtől szinte félőrülten rohant ki. Amikor meglátta az ajtónál apósát és Szergejt, mindkettőt mosolyogva, ájultan hullott eléjük. Balog Lajos nézte a menyét, lába a földbe gyökerezett. Boris kontya kibomlott, az alvástól kissé kócos hajfonata a vállára hullt. De a tegnap még mézszőke haj ma reggelre ősz lett.

Szergej kapta fel az asszonyt. Mire beértek a konyhába, Boris magához tért. Sietett az anyósát keltegetni, mialatt örömeiben potyogtak a könnyei:

– Ébredjen, mama! Megmenekültünk! Hallja?

Aztán nekifogott reggelit készíteni. Balog felhívta a katonákat a pincéből, aztán mesélt, csak mesélt. A gyerekek is felébredtek a hangos beszédre, edényzörgésre.

Reggeli után Szergej elköszönt. Jön még, itt lesz a faluban néhány napig, és ezekkel megy tovább. Úgyhogy most nem is búcsúzik.

December 24-e volt. Mégiscsak került kevéske liszt, egy kis bab, krumpli, még

szalonnabőr is. Micsoda ünnepi lakoma lesz ebből!

A két asszony neki is látott a főzésnek.

Balog Lajos tette a dolgát, mint más napokon. A gyerekek meg segítettek is, játszottak is.

– Aztán megyünk éjféli misére? – kérdezte idős Balog Lajosné.

– Már miért ne mennénk? – tudakolta Kancsi Balog.

– Jól van, no. Csak kérdeztem.

A gyerekek szereztek egy kis ágat, azt nevezték ki karácsonyfának. Színes papírból csináltak rá girlandot.

Későn vacsoráztak, azután beszélgettek, tervezgettek. A gyerekeket se küldték aludni.

– Jaj, csak Lajos lenne már itthon.

– Hazajön, lányom. Meglásd, hazajön – biztatta az anyósa.

Később szépen felöltöztek, kézbe fogták az imakönyvet, és elindultak a faluba, a templomba. Éppen úgy, mint békében. A hívek már gyülekeztek, elfoglalták a helyüket.

Balog Lajosnak az utóbbi hónapok, de főként az elmúlt nap és éjszaka járt az eszében. A misére nemigen tudott figyelni. Aztán csak megütötte a fülét a pap hangja: – Megszületett a Megváltó...

– ... és a szabadság – mormolta Kancsi Balog Lajos maga elé.

Régvolt falum, emlékszel-e még?

Szociofotó

Vilmácska a hetvenkilencediket tapossa. Valaha jobb napokat látott, fiatalasszonyként a Horthy-érában, aztán a háború utáni szegény évek múlásával a Kádár-korszakban. Az utóbbiban a nyugdíjazása után ugyan le kellett adni az igényeiből, de az ő és főleg a férje nyugdíjából jutott néha utazgatásra, egy-egy jobb darab megvásárlására is. Annak előtte pedig nem sajnálták a pénzt az értékesebb bútorokra, dísztárgyakra, sőt, néha kisebb ékszert is kigazdálkodtak. Vilmácska mindig szerette a szépet, és ha nagyon megáhitott valamit, akkor meg is spórolta a rávalót.

Az utóbbi években azonban nemhogy ilyesmire nem tellett, de egyre nehezebben éltek meg a nyugdíjukból. Évek óta már csak a betegségeket tudták beszerezni maguknak. Az évek lassan elmúltak fölöttük, egyre rozogább lett az egészségük.

Így esett meg, hogy Vilmácska éppen kórházban volt néhány hónappal ezelőtt, amikor a férjét elvitte a szíve.

Itt maradt Vilmácska nagy bánatával, felgyülemlett betegségeivel, egy szem kis nyugdíjával egyedül.

A betegségekkel úgy volt, hogy mindig azt kezelte, ami jobban elhatalmasodott rajta. Sajnos, az egyikre kapott gyógyszer ártott a másiknak, esetleg a harmadiknak is, és ez fordítva is igaz volt. Nevetve mesélte, hogy a gyógyszerárak emelése miatt nem tud minden orvosságot megvenni, ezért nem árthat magának. Igaz, hogy amire szól, az sem javul. Kis nyugdíja miatt ugyan elvben nem kell fizetnie a medicináért –

úgynevezett „közgyógyellátott” –, de egyre több orvosság kerül fel arra a listára, amiért fizetnie kell, és egyre több az a gyógyszer, aminek csökken a támogatottsága. Így nemigen tudja magát kezelni. Ezért aztán gyakran kerül kórházba. Tulajdonképpen nem is bánja. Mert ugye, eléteszik az ételt, kapja a kezelést. Ezen felül jönnek az ismerősök – rokona ugyanis egy szál se – látogatni, és olyan finomságokkal kedveskednek neki, amire az ő nyugdíjából nem futja.

Aztán itt van a meleg. Mert a kórházban télen is meleg van, mégpedig az egész épületben egyenletesen. Hát ez aztán nem mondható el az ő lakásáról. A közel száz négyzetméteres, négy méter magas lakás szinte kifűthetetlen. Ráadásul gáz nincs, a villanyfűtést pedig nem a nyugdíjasoknak találták ki. Brikett-tel tüzel, és azzal is a kisebbik szobában. Van egy vaskályhája, a közelében elég meleget ad. Ezért mellé terített egy darab linóleumot, rátett egy hokedlit, arra pedig egy lavórt. Ez a fürdőszobája. Mert a hengeres fürdőszobai kályhát-vízmelegítőt csak ritkán tudja begyűjtani, leginkább havonta egyszer. Ilyenkor mossa ki a nagyobb holmikat, régi, forgótárcsás mosógépével. A kisebb textilneműnek – fehérneműnek, miegyébnek – megteszi a lavór is.

A konyha hideg, ott egy villanyrezsó szolgáltatja a főzőalkalmatosságot. Télen több napra főz egyféle ételt, például gulyáslevest. Aztán a napi adagját megmelegíti a szobai kályhán. Néha jobb falatok is kerülnek az asztalára. A múltkoriban is levette a kezét a szívről, vett két csirkecombot. Félbevágva kirántotta őket, és négy napig rántott csirkét ebédelt.

A másik szobában már alig van bútor, és ami van, az is már inkább ócskaság. Nem baj, úgyse használja. Illetve, a szobát mégis: odavitette a szemet és a gyűjtőt, legfőképpen azért, mert tavaly a pincéből ellopták az összes tüzelőt. De különben se tudná felhordani a második emeletre. Az a pincével együtt egy modern házban öt szintnek felelne meg. Mással felhordatni pedig nincs pénze.

Igen, régen el kellett volna cserélnie a lakást egy kisebbre, korszerűbbre, jobb fűtési lehetőséggel. Valamikor biztosan akadt volna olyan nagy család, amelyik örömmel költözött volna ide. De hát akkor nem gondolt vele sokat. Néha eszébe jutott, de mindig éppen valami mással volt elfoglalva. Az ilyen gondok akkor nem nyomasztották, nem volt hát sürgős a dolog. Meg persze a fenntartása nem volt közel sem akkora teher, mint ma. Csak a lakbér maga ötezer forint havonta, a többről nem is beszélve. Év végén rettegve lesi a közművek áremelési híreit, hogy jövőre meg tudja-e fizetni a villanyt, a vizet, a szemetet.

Hát igen, kár volt nem elcserélni akkor, amikor még lehetett. Ma pedig már a kutyának se kell. Két éve hiába próbálkozik. Az idei tél még nehezebb lesz. Ez az első, amivel egyedül kell megbirkóznia. Együtt mégiscsak elboldogultak valahogy. Most meg sok mindenért segítséget kell igénybe vennie. Az egyik szomszéd szerencsére szívesen besegít. Na, persze nem ingyen. A kisebb dolgokért is kijár a csomag cigaretta, ami ma már száznegyven forint. Most is, hogy kórházba került, a nyugdíját hiába hozta ki a postás, nem talált otthon senkit. Be kellett hát menni érte a postára. Nem is egyszer, mert előszörre nem volt megfelelő a megbízás szövege. Ezért nemcsak a postára, hanem a kórházba is többször kellett elmennie a szomszédnak. Ötszáz forintot kapott érte. Spórolni nem szabad rajta, ki tudja, hányszor szorul rá. Különben is, a szomszéd eteti ilyenkor a macskáját, és ezért nem fogad el semmit, csak a kosztjáért kifizetett pénzt. Márpedig a cica nem szenvedhet hiányt, ha ő nincs odahaza. Ez az egyetlen élőlény a közelében, amióta a férje meghalt. Pedig nem kis megerőltetésébe kerül most még ezért is pénzt kiadni. Mert ez is drágább, mintha otthon főz, akkor maradék is van, meg gazdaságosabban tud vásárolni is, beosztani is.

Most még csak-csak megvan. Egy évig kap a férje után valami nyugdíjkiegészítést.

Ki is számította gondosan, hogy mire lehet szüksége még az életben az élelmen kívül. Nem hosszú a lista, spórolós. Olyanok vannak rajta, mint harisnya, fehérnemű, amelyet mindig pótolni kell. Enélkül a különpénz nélkül azonban nemigen tudná előteremteni. De hát most könnyebb valamivel. Hogy aztán később mi lesz?

A holmijára meg nagyon vigyáz. Itt is mindennap mos, itt is tisztán, szépen tart mindent.

Mindenesetre azzal is megtakarít valamennyit, hogy itt van a kórházban. Itt megvan a kosztja, nem neki kell fűtenie. Nem is sietteti a hazamenetelt. Minden vizitnél hangsúlyozza, hogy addig marad, amíg az orvosok jónak látják.

Még az a szerencse, hogy szükség esetén akad néhány eladnivaló holmi. Most is, hogy kórházba kellett jönnie, éppen kapóra jött egy érdeklődő a herendi porcelánfigura után. Valamikor a férjétől kapta. Fájt is nagyon a szíve érte, de nagyon kellett a pénz, nem tehetett mást, eladta. A vevő kifizette a szobrot, de még nem vitte el. Üzent is neki a napokban a szomszéddal, aki a nyugdíját elhozta, hogy nem szereti a már eladott holmit magánál tartani. A legtisztább ügy, hogy amit a vevő megvásárolt, kifizetett, azt vigye magával. Kár az ő szívét továbbra is fájdítani érte, mindig azon morfondírozni, hátha meg lehetett volna a gondokat másképpen is oldani. No, nem baj, jól jön az a kis többlet most. Itt a tél, többször kell segítséget is kérnie, meg az élet is drágább ilyenkor.

Pénteken aztán közölték a vizitnél, hogy szerdán – ha nem merül fel semmi probléma – hazamehet. Vizit után számba vette: ha szerdán megy haza, akkor most déltől szerda délig még öt nap van. Szerdán még megkapja itt az ebédet. Csak vacsoráról kell gondoskodni. Meg persze a következő napokról. No, holnap benéz a szomszéd, majd akkor megbeszélük.

Csörömpölés hallatszik a folyosóról, hozzák az ebédet. A tányérokat hozó nővért a kórterem ajtajában majdnem fellöki Vilmácska szomszédja. Arca feldúlt, már az ajtóból mondja, magából kikelve: – Vilmácska, éjjel feltörték a lakását! Amit nem vittek el, azt a földre szórták, törték, zúzták, taposták. Az egész lakás egy csatater!

A nyolcággyas kórteremben dermedt csend támad. Minden szem Vilmácskára szegeződik. Ő éppen a kanalát vette elő. Most falfehér, a kanalat a földre ejti, azután remegni kezd. Egyre nehezebben, kapkodóbban veszi a levegőt. A szomszéd leülteti. A nővér, aki éppen az ebédet osztja, mindent lerak gyorsan, megnyitja az oxigéncsapot, Vilmácska orrába helyezi a lélegeztető csövet. Elszalad, és pillanatokon belül hoz egy nyugtató injekciót. A hatás gyors és megdöbentő. A remegés megszűnik, Vilmácska lélegzete egyenletessé válik, arca merev lesz, lárvaszerű. Hangja nyugodt, amikor megszólal: – Hazamegyek.

Mindenki tudja a szobában, hogy nem lehet lebeszélni, hogy más is ezt tenné a helyében. Szótlatlan nézik, ahogy előveszi kis bőrröndjét, úgy hajigái bele mindent, ahogy a kezébe kerül. Persze, nem lehet becsukni. Az egyik szobatárs odamegy, mindent kiborít a táskából, szépen összehajtogatva belerakosgat mindent.

Mielőtt becsukja, kivesz egy pulóvert: – Vedd fel, hideg van kinn.

Vilmácska szó nélkül belebújik. Aztán megint elfehéredik. Most már nem remeg. Ez már nem a hír okozta izgalom, hanem a fokozatos felismerése a történeteknek és következményeinek:

– Úristen, mi van a kifizetett porcelánnal?

És néhány perc múlva:

– Mi lesz velem? Biztosításom nem volt. Mindenem odaveszett, nincstelen lettem. Nem tudok pótolni semmit!

Mint az alvajáró, úgy megy az irodába szólni, hogy elmegy. Közben a szomszéd indul taxit hívni.

Nem lehet tudni, hogy az orvos próbálta-e rábeszélni a maradásra, vagy tudta, hogy ilyen körülmények között kár minden szóért. A zárójelentésben mindenesetre ez állt: „Saját felelősségére távozott.”

Történt mindez Magyarországon, az Úr 1996., a rendszerváltás 7. esztendejében.

Emlékszel, Karesz?

Drága barátom!

Bizonyára meglep, hogy ilyen hosszú – kölcsönös – hallgatás után jelentkezem. De tegnap, amikor láttalak, hallottalak a televízióban, elgondolkodtam régi barátságunkon, a kapcsolatunk alakulásán, kurta-furcsa megszakadásán és a tegnapi műsoron a tv képernyőjén. Azután úgy döntöttem, hogy felkereslek a levelemmel.

Tudom, tegnap is hallottam, hogy nagyon elfoglalt ember vagy. De ahhoz, amit mondani akarok, feltétlenül szükség van néhány régi emlék felelevenítésére. Úgy érzem, ez adja meg mondandóm alappillérét.

Kénytelen vagyok jó messzire visszamenni. A sivár Gát utcába. Oda, ahol kisgyerekek voltunk. Nem túl sok emlék él bennem onnan. Azt tudom, hogy a ház egyemeletes volt, hosszú ganggal körös-körül. A házban csak szoba-konyhás lakások voltak. A kapu felőli oldalon a szobák ablakai az utcára néztek. Az ide tartozó folyosón és alatta a földszinten katonás egyformasággal sorakoztak az ajtók, egészen kistáblás üvegekkel és többnyire vitrázzsal. A többi lakás ablaka az udvarra nyílt, és mindegyik két ajtó között helyezkedett el. No, és mindkét szinten a ház hosszanti két sarkában egy-egy vécéblokk.

Mi egymás mellett laktunk az emeleten, a kaputól jobbra. A felnőttek azt mondták, hogy az utcai fronton vannak a jobb lakások, de a gyerekek másképp vélekedtek. Mert ugye, az udvariból az ablakon is ki lehetett lépni. Így ott nem is volt értelme a szobába zárni a gyereket.

Látod? Azért most, hogy írok róla, sok minden eszembe jut. Például az, hogy lefelé mindig a karfán közlekedtünk. Azután az, hogy az udvaron állt egy poroló. Azon jól lehetett függeszkedni. Meg az udvar közepén egy nagy, zöldre festett faládjában poros leander díszlett.

De a legjobb az volt, hogy nyáron minden konyhaajtó nyitva állt. Ahol jó ételillatot érzett az ember, ott lassított, meg-megállt. Esetleg megkérdezte Juci nénit, hogy a Pityu jöhet-e játszani, vagy ilyesmi. Azután szerencsés esetben meg is kínálhatták. Nem véletlenül említem a Juci nénit. Mert ő mindig adott a buktából. Jó lekváros volt. Ma is érzem az ízét. Emlékszel, Karesz?

Hát arra emlékszel-e még, hogy a faterod a konyhátok egyik felében reparálta a cipőket. A lakásokat felől mindig enyvszag terjengett. Sok munkája volt az öregednek. Mert azt meg kell adni, arany keze volt. Csak fizetni nem tudtak a kuncsaftjai. Kivéve persze a Perger urat, aki már kiveckelődött a Gát utcából. Egy kerülettel előre lépett. A Kőrös utcában volt valahol egy csokoládégyár, ott dolgozott, s annak a közelében lakott. De a régi suszterjához visszajárt, mert olyat nem talált az új környéken. Neki

pedig bütyke volt, és az nagyon tud fájni, ha nyomja a cipő. Így hát ha készet vett, azt is öblösíteni, puhítani kellett az inkriminált helyen.

Perger úr azonban nem dolgoztatott annyit, hogy megéljen belőle a család, hogy pótolja a nemfizetők által kiesett keresetet. Pedig csak egyke voltál. De még így is mosni kellett eljárnia anyádnak, és az se volt elég a megélhetéshez. Bizony, spórolnotok kellett.

De te még mindig szerencsésebb voltál, mint én. Mert ugyan az én fateromnak rendes munkája volt a Ganzban, az asztalosműhelyben, csak hogy szeretett a pohár fenekére nézni. És fizetéskor addig nézte, bővölte a poharat, amíg pénz csörgött a zsebében. Szegény mutter hiába sírt, könyörgött, fenyegetődött. Ígéretet kapott, de mást nem. A mama végül elment ládát szegezni. Az volt ám csak a keserves kenyér! A tizenkét órás műszakra alig kapott valamit. Jobb helyen a gyerekek adnak annyit, hogy elsnóblizza. Szerencse, hogy nálunk is csak én voltam egyedüli gyerek. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy volt egy nővérem is. De őt egészen kiskorában elvitte a tüdőbaj.

Hanem aztán az apád megfogta az isten lábát! Mert Lebovics úr, annak a bizonyos Kőrös utcai csokoládégyárnak a tulajdonosa, nagyon fájós lábú ember volt. Egyszer – hogy, hogy nem – Perger úr is hallotta a panaszait, és alázatos tisztelettel ajánlotta az aranykezü mestert. Lebovics úr nem habozott, eljött a Gát utcába cipőt csináltatni. Új cipőt! Ha emlékszel rá, a faterkád akkor szégyenkezve mondta, hogy új cipőt, azt nem készíti.

– Csak nem azt akarja mondani, hogy nem ért hozzá? – kérdezte ingerülten a kényes lábú páciens.

– Képesnek képes volnék, de nincs nekem felső bőröm, de talpbőröm se az újra. Meg pénzem sincs rá – vallott színt az öreg.

– Hát miért nem ezt mondja? Adok előleget. Aztán majd levonjuk. Mennyi kell?

Idősb Varga Károly nem kért sokat előre, de még az egész cipőért sem. Hamar megegyeztek hát. Mi ketten – ha nem csal a memóriám – ott sündörögtünk a konyhában, és találgattuk, mit rejtegethet az az aranylánc a vendég zsebében.

Elég az hozzá, hogy Lebovics úr többször is járt a Gát utcában. És mivel gyereket látott, legközelebb – és utána minden alkalommal – hozott magával csokoládétörmeléket. Nem mondhatnám, hogy általában csokoládéval kényeztettek minket otthon, így amikor jött, én is melléd álltam. Az öreged nehezen fojtotta vissza a mosolyt, de nem szólt semmit. Lebovics úr – látva, hogy két gyerek van – elosztotta a zacskó tartalmát, és a markunkba nyomta. Kaptunk hozzá a fejünkre egy-egy barackot is. De megjegyyezhetted a létszámot, mert harmadjára már két csomaggal jött.

A cipő, sajnos, hamar elkészült. A vevő felpróbálta, lépegetett benne, elégedett volt. A puha sevrő csak úgy simult a lábára, nem szorította sehol. Fizetett, és elment. Isten veled, csokoládé!

Hanem úgy három-négy hét múlva megjelent. – Varga úr, prima cipőt csinált. Rendelek most egy másikat, egy feketét.

A további tárgyalás minket már nem érdekelt, majszoltuk a most kapott édes törmeléket. Amikor a készért jött Lebovics úr, hozta a nejét is, hogy annak is rendeljen egy párat. És egyúttal elmondta, hogy házat vásárol a Katona József utcában, rövidesen oda fog költözni. Az alagsorban van egy ehhez hasonló lakás – nézett körül –, de a konyhája úgy van kialakítva, hogy egyik végén az udvarból lehet megközelíteni, a másik végén pár lépcsőfok és egy ajtó vezet az utcára. Ez az utcai oldal akár egy kis műhelynek is elkeríthető.

- Nem volna kedve odaköltözni, Varga úr? Nem kéne ilyen messzire járnom.
- Drága az nekem, nagyságos úr!
- És ha ledolgozhatná a lakbért? Ahhoz mit szól?
- Arról éppen beszélhetünk.

Az egyezés megkötött, ti meg költöztetek. A szomszéd házban levő fűszeres adta kölcsön a kézikocsiját. Arra minden holmitok elfért. A faterod meg te húztátok, én meg segítettem az anyádnak tolni. Nagyon elbúsultam, amikor elváltunk. Nemcsak a legjobb barátomat veszítem el, de a csoki törmelékről is lemaradok...

Most látom csak, mi minden nem jut az ember eszébe, ha elkezd a múltban kotorászni. És még azt írtam a levél elején, hogy nem sokra emlékezem.

Egyszer csak beállít a mutterod hozzánk azzal, hogy az ő házukban vicinét keresnek, de megbízhatót. És ő az én mutteromra gondolt. Meg is ígérte a nagyságos úrnak, hogy beszél vele.

Az én apám – ha emlékszel rá – akkor már jó ideje nem ivott, de az a sok lenyelt ital nagyon megrongálta az egészségét. Az ereje elfogyott, már csak a saját árnyéka volt. Egy keveset dolgozott, aztán maródi lett. És ez így ment, amíg meg nem elégték, el nem küldték. Nekünk bizony keserves volt az élet. Kapva kapott hát anyám az ajánlaton. Nemcsak a munka volt állandó, lakás is járt vele.

Szóval, nemsokára mi is költöztünk a Katona József utcába. Mi is a kölcsönkért kézikocsival mentünk. A ház négyemeletes volt, alatta egy szuterénnal, a tetőtérben a padlások mellett mosókonyhával és a vicelakással. Ide vitt az utunk.

Ahogy megérkeztünk, jöttél segíteni a cuccok felhordásában. Aztán leültünk a padlástérbe beszélgetni. Nem voltál lelkes. Panaszoltad, hogy ez nem a Gát utca, itt viselkedni kell. Hogy a nyitott konyhában általában a cselédlányok vannak, akik nem adnak buktát, de nem is mernének. Hogy itt nem lehet lecsúszni a korláton. Hogy az itteni gyerekeknek rendes labdájuk van, nem harisnyából varrt. Hogy a karikájuk se hordóraf. És főleg, hogy nem állnak szóba veled.

Hát ezt rövidesen én is tapasztaltam. Csakhogy most már ketten voltunk! Az iskolában is került minket a többi gyerek. De mi megvoltunk kettesben is.

A házban lakott az egyik tanító az iskolánkból. A mi osztályunk nem tartozott hozzá. Egyszer az iskolából hazafelé utolért minket. Szólt, hogy délután négy órakor menjünk be hozzá.

A megadott időben be is csengettünk Hoványi Péter tanító úrhoz a másodikon. És meglepődve néztünk körül, amikor beengedett. Mert életünkben nem jártunk olyan lakásban, ahol nemcsak a legszükségesebb holmik voltak. Na, legfeljebb még kacatok. De itt? Képek a falon, kis szobrok, vázák, ki tudja, mi még a szobákban. Mert kettő tartozott a lakáshoz, plusz egy cselédszoba. De cselédje nem volt a tanító úrnak. És több óra! Nem értettük, miért nem elég egy. Arról a sok könyvről meg végképp nem tudtuk, minek.

A tanító úr leültetett bennünket az asztalhoz, és mondta, mondta. Közben az asztalra tett egy tálkát, ami tele volt sztaniolba csomagolt cukorkával, csokoládéval. Szépen beszélt a tanító úr, jó volt hallgatni. Kínált is, mi meg nem kértük magunkat.

Emlékszel rá? Beszélt a szegényekről, a szegénységről. Azután egy hatalmas országról, ahol mindenkinek van munkája, mindenki tanulhat, senki se éhezik. Mondta az ország nevét is, de akkor nem jegyeztük meg. Inkább az maradt meg bennünk, hogy senki sem éhezik. Mert mi bizony nem mindig laktunk jól. Tulajdonképpen aznap is a Szalay cukrászdához igyekeztünk volna a Katona József utca és a Pozsonyi út sarkára, édeset szagolni, ha nem hív a tanító úr. Mert ott olyan tömény édes illat áradt ki, ha az

ajtót nyitották, hogy szinte jóllakott az ember. Lehet, hogy túlságosan is ez járt a fejünkben, azért nem jegyeztünk meg mindent, amit hallottunk. Annyit azért az eszünkbe véstünk, hogy a tanító úr foglalkozni akar velünk, nehogy lemaradjunk a tanulásban. Csak jöjjünk mindennap. Meg mesél még majd arról az országról. Azt is mondta, hogy ad nekünk könyveket olvasni. Hát ehhez mi akkor egyáltalán nem ragaszkodtunk. De abban benne voltunk, hogy nap mint nap idejárjunk. Már csak azért a sztaniolba csomagolt majszolnivalóért is.

Volt még egy helyünk, ahová szívesen jártunk. Emlékszel-e még? A Brauch hentes! A Szent István körút 2-ben. Hogy ott mennyi töpörtyű, meleg kolbász volt! És azoknak az illata se volt kutya! Aztán, ha ott volt a Józsi úr, akkor mi bementünk, és nézegettük az árákat, mintha vásárolni akarnánk. Ő meg mindig szerét ejtette, hogy egy kis zacskóban szalámivégeket, egy kis ezt-azt odadugjon nekünk. Rohantunk haza, szeltünk kenyeret, és jól bepakoltunk.

Egyébként szorgalmasan jártunk a második emeletre, és sokat tanultunk ott. Tananyagot is, mást is. Biztosabban mozogtunk az iskolában, gyűltek a jó feleleteink, de sokat hallottunk a világról is. Most már megjegyeztük, hogy az a nagy ország a Szovjetunió. Meg soha nem hallott neveket tanultunk meg: Marx, Engels, Lenin. No, meg Sztálin.

A háború már javában dúlt. Azután 44-ben bejöttek a németek. Aznap eltűnt a tanító úr. Az élet nehezedett, szaporodtak a bombázások. Az én öregem nem volt alkalmas katonának, úgy tönkretette az ital, de a tiédet behívták. Ott állatok kereső nélkül. Még szerencse, hogy Lebovics úr jóvoltából maradhattatok. Sőt, abban a reményben, hogy fog még neki a faterod cipőket csinálni, adott bizományba csokoládéárut. Összeállt a két család, a konyhából leválasztott suszterájt kimeszeltük, a cipőpolcokat rendbe hoztuk, és megraktuk édességgel, a konyhaasztalt beállítottuk pultnak. Meg lehetett nyitni az édességboltot. Ment is volna, hanem az áru egyre kevesebb lett. Árultatok hát, amit lehetett. De nem volt könnyű a jegyes világban.

Október 15-én elhangzott Horthy proklamációja. Néhány óráig azt hittük, hogy részünkre befejeződött a háború. De nem sokáig tartott az öröm, Szálasi átvette a hatalmat. Tombolt a gyűlölet. A plakátok minden renitenskedőt felkoncolással fenyegettek.

Mi, gyerekek, filmtekercsből füstbombát gyártottunk, azzal akartunk harcolni a nyilasok ellen. De a fater megtalálta a padláson, és kidobta, bajt ne okozzanak. Nekünk meg elmagyarázta, hogy azzal nem lehet háborút nyerni. Így esténként a „Zúg a Volga” eléneklésével demonstráltuk csak érzelmeinket és bátorságunkat.

Apád megsebesült, kórházba került. Rendbe jött, csak kacska maradt a bal keze. Leszerelték, hazaküldték. Hanem a suszterságnak egyszor s mindenkorra befellegzett.

Úgy gondoltuk, rosszabb már nem jöhet. De jött. A németek nem engedték feladni a magyar fővárost. Időt akartak nyerni, amennyit csak lehetett. A hidakat felrobbantották. A szovjet csapatok csak házról házra tudtak haladni. De jöttek feltartóztathatatlanul. És még akkor is akadt olyan, aki hitt a német győzelemben. Aki nem tudta elképzelni, hogy Moszkvától a Szent István parkig győzelmesen vonuló hadsereg a Katona József utcáig is eljuthat. A mi házparancsnokunk például éppen akkor lépett be a nyilaskeresztes pártba. Igaz, ami igaz, ilyen azért nem volt sok.

De eljött a felszabadulás is. Visszajött a tanító úr. Elemében volt: szervezkedett, politizált. És továbbra is foglalkozott velünk. Mi sokat jártunk közmunkára. Először a halottakat kellett eltemetni. Azután a lótetemeket eltakarítani. Már ami maradt belőlük. És építettük a Mancsi-hidat. A szovjet katonák pallót fektettek a híd hosszában levert cölöpökre, mi meg azon sorba állva adogattuk egymásnak a nagy kockaköveket. Ezeket

a már szerkezetkész híd megerősítésére a pillérek köré dobták a Dunába a katonák.

A parton repedt, selejtes pallódeszkák voltak. Szóltunk az egyik orosznak, kézzel-lábbal magyaráztuk, hogy szeretnénk hazavinni egyet, fűteni. Széttárta a karját, hogy semmi akadály. Munka után egy vonalba állított minket, a vállunkra emelte a deszkát. Marha nehéz volt! Abban a pillanatban mindkettőnket lenyomott a földre. A katona legyintett, felkapta a vállára, és intett, hogy mutassuk az utat. Hát, mi haza is vezettük szépen. Közben megtudtuk róla, hogy ő Nyikoláj, krasznodarszki, és két gyereke van.

Otthon a mutterod mondogatta neki, hogy így nem tudjuk használni. Fel kéne vágni. Hívta az urát, mutatta a nyomorék kezét. Magyarázta, hogy mi, gyerekek nem bírjuk. Nyikoláj megint csak legyintett, kért fűrész, baltát. Az udvaron egykettőre felaprította a fát. Másnap pedig megjelent egy tízliteres edénnyel, s abban sűrű, húsos káposztalevessel. Meg egy nagy batyu szennyessel. Azt mondta, vizet majd ő hoz, csak mossuk ki. A vizet a Pozsonyi út egyik házában a pincéjéből kellett hordani. Hozott is Nyikoláj, nemcsak nekünk, hanem másoknak is a házban. Azután gyakran megjelent. Klebával, más enivalóval és mindig egy halom mosnivalóval.

Ez a barter üzlet aztán addig folytatódott, amíg Nyikolájt el nem szólította a kötelesség nyugatra.

Mi a MADISZ-ba járogattunk. A Brauch-házban volt. Lelkesen dolgoztunk ott, politizáltunk, a tanító úr meg agitálta a szüleinket, hogy engedjenek tanulni bennünket. Azok rá is álltak. A tanév 45-ben márciusban kezdődött. És mi beültünk az első gimnáziumba.

Nem volt könnyű, de a tanító úr segített. És akkor nekünk virtus volt tanulni. Megmutatni, hogy nem vagyunk alávalóbbak másnál.

És a 45-ös május 1-jére emlékszel, Karesz? Soha olyan szervezetlen, olyan felszabadult, olyan boldog felvonulást! És napokkal később, amikor a szovjet katonák utcahosszat harsogták, hogy „vojna kaputt”? Az utcára tódultunk, öleltük, csókoltuk őket, egymást a jó hírért. Mindenki örült, hogy vége a háborúnak, hogy új élet kezdődik.

Ne türelmetlenkedj, haverom, már nincs sok mondanivalóm. Szánd rám még azt a néhány percet!

Szóval, tanultunk. Leérettségiztünk, és továbbmentünk a műegyetemre. Gépészmérnöknek. Tanultunk hát megint. És egyszerre csak ott találtuk magunkat a diplomaosztáson. Hát, ez is meglett!

Hazaindultunk, de amikor a Margit hídnál leszálltunk a villamosról, az alsó rakpartra vitt a lábunk. Ott leültünk a lépcsőre és egymásra néztünk. Valóban mi lennénk az a két mérnök?

Egyszerre tört ki belőlünk az öröm. Vég nélkül kacagtunk.

Aztán felálltál és elkezdted kiabálni: – Hahó! Emberek! Itt van két franzstadti prolisrác. Diplomával a zsebében! – és kacagtunk tovább.

Két copfos kislány sétált arra egy kutyával. Megálltak mellettünk, és ők is nevettek. A kutya farkcsóválva ugrált, apró vakkantásokkal kísérve örömünket.

Néhány ember volt csak a közelünkben. Többnyire ránk mosolyogtak, úgy mentek tovább.

A barátságunk továbbra is töretlen volt. A nyarat végigpihentük, ősszel dolgozni kezdtünk. Beléptünk a pártba, építettük az új rendet. Megtárgyaltuk a párttal a vezetéssel szembeni egyetértésünket, kétségeinket.

Mindketten megnősültünk. Nálatok két fiú született, nálunk előbb egy lány, utána egy fiú. A két család is összejárt, jól megvoltunk együtt. Hasonlóak voltak a gondjaink,

az örömeink.

Azután szinte egyszerre kezdtünk elégedetlenkedni. Csakhogy abban már nem volt olyan egyetértés közöttünk.

Te kevesellted a turistautakra kapott valutát, én sokalltam a nyugati kölcsönt. Te hiányoltad a magyar utakról a Fordokat, Mercedeseket, Chryslereket (Opelek és Volkswagenek akkoriban már futottak nálunk szép számmal), én feleslegesnek tartottam a sok butikot. Te elégedetlen voltál az életszínvonallal, én úgy éreztem, hogy tovább nyújtózunk, mint amekkorát a takarónk engedne (nem, mintha én nem vágytam volna többre, de úgy gondoltam, hogy annak még nincs elég fedezete). Te ócsároltad az IBUSZ tengerentúli útját, én jól éreztem magam a balatoni kempingben. Te lelkesedtél a monetáris szemlélet előretöréséért, én féltettem a szociális vívmányokat.

Egyszóval, ha összejöttünk, csak vitakoztunk. És anélkül, hogy egymást meggyőztük volna. A közös programjaink ritkultak. De nemcsak ezért. A társadalmi helyzetünk is különböző lett. Te – mint az akkori politika egyik élharcosa – előretörtél. Én – mint az akkori irányzat ellenzője – némileg háttérbe szorultam. Mások lettek a gondjaid, más lett a társaságod. Ne érts félre, nem irigyeltelek. Még mindig sokkal jobban éltem, mint ahogy azt a felszabadulás előtt legmerészebb álmaimban is képzeltem volna.

Amikor legutoljára összefutottunk egy benzinkútnál – még a rendszerváltás előtt –, bosszúsan panaszkodtad, hogy az Audidat itthon nem lehet szervizelni, kénytelen vagy Bécsbe vinni.

Azóta nem beszélünk személyesen. Én többször hallottam rólad, főleg a 90-es években.

Legközelebbi találkozásunk – a tegnapi – eléggé egyoldalú volt. Én ültem a tévé előtt, te meg abból a dobozból néztél rám. Beszélteél hozzám (hozzám is), és én nem válaszolhattam neked. Nem érvelhettem, nem vitázhattam. Te meg az új rendszer feltétlen híveként mondtad, soroltad a mai politika szentenciáit.

S ahogy néztelek és hallgattalak, visszaidéztem két egykori kisrác emlékét, akik a Gát utcából indultak. És végtelen keserűséget éreztem.

Idát ezt akartam megírni.

Már csak egy kérdést akarok feltenni neked.

– Mondd, Karesz, milyen jövőt szánsz a Gát utca mai gyerekeinek?

Régi barátod

Zárójelentés

A beteg neve: Magyar Köztársaság Előző neve: Magyar Népköztársaság Kora: 1101 év

Állandó tartózkodási helye: Közép-Európa

Diagnózis

- (1) Depresszió
- (2) Részleges amnézia
- (3) Csőlátás
- (4) Illogikus helyzetfelmérés, értékelés

Anamnézis és státus

A beteg általánosan leromlott állapota miatt került kórházi kezelésre.

Státus: A múlt és jelen eseményeinek, jelenségeinek téves értelmezése, beszűkült látás, burjánzó szegénység, féloldali cselekvésképtelenség.

Leletek

GDP: Rendkívül alacsony

Munkanélküliség: aggasztóan magas

Létminimum alatt élők száma: tragikusan magas

Hajléktalanok helyzete: kétségbeejtően reménytelen

Átlagos életkor: vészesen alacsony

Az átvilágítás az ipar keserves vegetálását, a mezőgazdaság összeomlását jelzi. A szegénység rohamosan terjed és mélyül. A bűnözés mértéke emelkedik, a cselekmények és a károk súlyosbodnak. Nő a fiatal elkövetők aránya. Terjed a kábítószeres fogyasztás. Szakadékká nőtt a szegények és a gazdagok jövedelmi különbsége, újabb és újabb rétegek csúsznak folyamatosan lejjebb. Fokozódik a korrupció. Terjeszkedik a maffia, mind gyakoribb a leszámolás. Életfontosságú szervek sorvadoznak: az egészségügy, az oktatás, a kultúra, a művészet, a környezetvédelem. Terjed a rasszizmus. A baloldal működésképtelen.

Epikrízis

A 70-es, 80-as években már pregnánsan jelentkeztek az addig többé-kevésbé látens romlás jelei. A betegség teljes egészében azonban a rendszerváltás után fejlődött ki. Fő jellemzője a pénz uralmának az érvényesítése, az ezt segítő szervek támogatása, az ezzel ellentétesek lerombolása, a szolidaritás, a különböző szintű támogatás leépítése. Ennek során váltak markánsná a fenti leletekben vázolt jellemzők, miközben a baloldal szinte teljesen megbénult. A helyzeten nem javított, inkább rontott, hogy egyúttal felerősödött a jobboldal és kifejlődött a szélsőjobb is.

Az átállításban döntő szerep jutott a hirtelen támadt részleges amnéziának, amely lehetővé tette az új rendszerre kedvezőtlen tények figyelmen kívül hagyását. Ezt segíti

a csőlátás is. A beteg kényszerképzeteinek legekleatásabb példája, hogy állandóan Európába igyekszik – Európából.

Az új Magyar Köztársaság nemcsak a nevében vált meg a néptől, hanem működésében, törekvéseiben is. A szervezet immunitását legyengítette a múlt történéseinek, céljainak az átfogalmazása.

A nyugati kollégákkal történt konzíliumok alapján kidolgozott terápiában agymosást és külföldi tőkeinjekciókat alkalmaztunk. Mindezzel csak ideiglenes tüneti eredményeket értünk el. Ahhoz, hogy a betegség ne váljék irreverzibilissé, a panaszok megszüntetésére, a rendszer teljes rehabilitációjára lenne szükség.

Ezt azonban akadályozza a beteg főbb szerveinek obstruktív magatartása, az egyéb szervek depressziója.

Készült 500 példányban

**Ez a
480
példány**

**ISSN 0866-4420
ISBN 963 550 638 4**

Felelős kiadó a szerző

Felelős szerkesztő Tabák András

**980297 Tótfalusi Tannyomda, Budapest
Felelős vezető Nagy Lajos igazgató**

Terjeszti a Könyvtárellátó Közhasznú Társaság
